

گیلگمش

کهن ترین حماسه ی بشری

ترجمه به فارسی : دکتر داوود منشی زاده

افسانه‌ی گیلگمش

گیلگمش: فارسی

افسانه‌ی گیلگمش: کهن‌ترین حماسه‌ی بشری / مترجم لوح‌های میخی: جرج اسمیت / ترجمه به
آلمانی: گئورگ بورکهارت / ترجمه‌ی فارسی: داود منشی‌زاده. - تهران: اختران ۱۳۸۲

ISBN 964-7514-48-4

۱۱۲ ص. مصور

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. گیلگمش. Gilgamesh ۲. اساطیر آشوری و بابلی. الف. اسمیت، جورج Smith, George,
مترجم. ب. بورکهارت گئورگ. Burckhardt, George, مترجم. ج. منشی‌زاده. داود. ۱۳۹۳

- ۱۳۶۸، مترجم. د. عنوان: کهن‌ترین حماسه‌ی بشری.

۸۹۲ / ۱

ف ۲۹ ک / ۳۷۷۱ PJ

۳۰۱۳۵ - ۸۲ م

کتابخانه ملی ایران

نشر اختران

افسانه‌ی گیلگمش

کهن‌ترین حماسه‌ی بشری

مترجم لوح‌های میخی: جرج اسمیت

مترجم آلمانی: گئورگ بورکهارت

ترجمه‌ی فارسی: دکتر داود منشی‌زاده

طرح جلد: ابراهیم حقیقی

چاپ اول ۱۳۸۳

شماره نشر ۵۳

شمارگان ۵۰۰۰ نسخه

چاپ فرشیوه - صحافی دیدآور

تلفاکس: ۶۴۱۰۳۲۵ - تلفن: کتاب‌فروشی: ۶۴۱۱۴۲۹ - ۶۹۵۳۰۷۱

http://www.akhtaranebook.com E-mail: info@akhtaranebook.com

ISBN 964-7514-48-4

شابک: ۹۶۲-۷۵۱۴-۴۸-۴

افسانه‌ی گیلگمش

کهن‌ترین حماسه‌ی بشری

مترجم لوحه‌های میخی: جرج اسمیت

ترجمه به آلمانی: گئورگ بورکهارت

ترجمه به فارسی: دکتر داوود منشی‌زاده

نشر اختران

فهرست

۷	تاریخچه‌ی این افسانه
۱۱	خلاصه‌ی پیش‌گفتار بورکهارت
۱۳	وجیزه‌ای بر افسانه‌ی گیلگمش پهلوان
	افسانه‌ی گیلگمش
۱۹	لوح اول
۳۱	لوح دوم
۳۵	لوح سوم
۴۱	لوح چهارم
۴۵	لوح پنجم
۵۱	لوح ششم
۶۱	لوح هفتم
۶۵	لوح هشتم
۷۱	لوح نهم
۷۹	لوح دهم
۹۳	لوح یازدهم
۱۰۷	لوح دوازدهم

تاریخچه‌ی این افسانه

در سال ۱۸۵۴ در «قصر بلور» هاید پارک لندن، موزه‌ی دایر شد و در آن دو تالار و جلوخان عظیمی را از جلال و شکوه شرق قدیم (آشور) در معرض نمایش گذاشتند؛ تالار تشریفات و دربار شاهانه، گاوهای بال‌دار با سر انسان با کاشی‌های رنگی عراق، گیلگمش «پهلوان پیروزمند، آن که از سختی‌ها شادتر می‌شود» در حالی که شیری را می‌کشد، تصاویر شکار و جنگ؛ همه از بیست قرن پیش، از سلطنت آشور بانیپال! این نمایشگاه را اوستن هنری لایارد Austen Henry Layard ترتیب داده بود، که در سال ۱۸۳۹ بی‌پول و تنها به همراهی مستخدمی خود را به موصل رسانیده بود. سه سال قبل از ترتیب نمایشگاه قصر بلور لندن، معاونت وزارت خارجه‌ی انگلیس را به او سپرده بودند.

لایارد در آن وقت سی و چهار سال داشت. و در سن چهل و سه سالگی وزیر ساختمان‌های عمومی شد.

در مسافرت سال ۱۸۳۹ خود، لایارد به محلی می‌رسد، که کسنوفون Xenophon آن را لاریسا Larissa می‌نامد:

«جرم عظیم بدون شکلی، که با گیاه و علف پوشیده شده و در هیچ جایی آثار دست انسانی را نشان نمی‌دهد. مگر آن جاها، که باران زمستانی دره‌هایی بریده و شسته و بدین ترتیب محتویات آن را آشکار کرده.»

«در میان عرب‌ها این افسانه شایع بود، که در این ویرانه‌ها اشکال عجیب و غریبی از سنگ سیاه وجود دارد.»

تپه‌ی نمرود از حیث عظمت و نام، نظر او را بیش از هر جای دیگری جلب کرد. چه نام نمرود در تورات وجود داشت:

«و پسران حام کوش و مصرایم و فوط و کنعان» و پسران کوش... و کوش نمرود را آورد او به جبار شدن در جهان شروع کرده وی در حضور خداوند صیادی جبار بود

از این جهت می‌گویند مثل نمرود صیاد جبار در حضور خداوند و ابتدای مملکت وی بابل بود و ارک و اکد و کلنه در زمین شنعار از آن زمین آشور بیرون رفت و نینوی و رجبوب عیر و کالح را بنا نهاد و ریسن در میان نینوی و کالح و آن شهری بزرگ بود (سفر پیدایش، باب دهم، ۶-۱۴)

چندین سال بعد لایار توانست دوباره به این محل بیاید و به کاوش پردازد. پاییز سال ۱۸۴۹ لایار در ساحل مقابل موصل در کویونجیک بزرگ‌ترین قصر نینوا را پیدا کرد. نینوا دوره‌ی جلال و عظمت خود را در سلطنت آشور بانیال دید. تا آن زمان شهر کوچکی بود، که به نام الهی «نین» ساخته شده بود. و پس از آشور بانیال در زمان سلطنت پسر او سین - شار - ایشکون بود که هوشنره (کواکارس Kyaxares) پادشاه ماد این متروپل دنیای قدیم را به تل خاکی تبدیل کرد. نام نینوا در خاطره‌ی بشریت با خونریزی‌ها، ظلم‌ها، وحشت‌ها و غارت‌ها توأم مانده است: بی‌رحمی سربازان غارتگر آشوری حد و حصر نداشت.

در دو تالاری که بعدها لایار کشف کرد، به کتابخانه‌ی برخوردار، کتابخانه‌ی مرکب از سی هزار کتاب بر الواح گلی! این کتابخانه را برای آشور بانیال ترتیب داده بودند، برای قرائت شخص او.

در این کتابخانه الواحی کشف شدند، که از نظر ادبی ارزش فوق العاده‌ی داشتند. نخستین حماسه‌ی بزرگ تاریخ، افسانه‌ی گیلگمش «پهلوان جلیل و حشاک» - که دو سوم او خداست و یک سوم او آدمی - در این جا به دست آمد!

الواح جدید را مرد دیگری بنام هرمز درسام به دست آورد، که از کلدانیان موصل بود و بعد از آن که لایار کاربر سیاسی خود را شروع کرد، جانشین او در حفاریات نینوا گردید.

قرائت این الواح به وسیله‌ی جرج اسمیت George Smith صورت گرفت، داستان گیلگمش و رفیق بیابانی او، انکیدو را دنبال کرد. ناخوشی و مرگ انکیدو را خواند، ترس گیلگمش از مرگ را دید و این که گیلگمش چگونه به دنبال «زندگی» می‌شتابد، تا به آن جا می‌رسد، که گیلگمش نزد اوت‌ناییشیم می‌رود. در این جا داستان قطع می‌شود. بایست با کاوش‌های جدیدی بقیه‌ی الواح گلی را یافت. روزنامه‌ی دیلی تلگراف برای کسی، که بقیه‌ی الواح گیلگمش را پیدا کند، هزار «گینه» جایزه تعیین کرد.

اسمیت به کوپونجیک مسافرت کرد و حقیقتاً در تصادف اعجاز آمیزی بقیدی الواح را به دست آورد. ۳۸۴ قطعه‌ی دیگر یا خود به انگلستان برد، که شامل داستان اوت ناپشتیم دور (نوح پیغمبر) و شرح طوفان بزرگ بود.

این کهنه‌ترین حماسه‌ی بشری را به فارسی برگرداندم، چه قدرت خام طبیعی، نیروی عظیم زندگی، انسان به صورت عنصر از آن نمودار و هویدا است. آثار جدایی انسان از عالم کل (Cosmos) کم‌تر در آن دیده می‌شود. انسان منتزع از طبیعت حق زندگی را از خود سلب می‌کند. کوشش‌های قرن بیستم شاید، قسمت بزرگی در این راه بوده، که زمینه‌ی طبیعی زندگی بی، که از زیر پای انسان کشیده شده بود، دوباره به جای خود برگردد.

سعی کردم، مطلب و قالب باهم تطبیق کنند. تا چه حد موفق شده‌ام؟ داوری آن با خواننده عزیز است.

تهران تیر ماه ۱۳۳۳

دکتر د. منشی زاده

جای تأسف است که این حماسه را، که در سادگی و عظمت بایست در زمره‌ی مهم‌ترین آثار ادبی جهانی حساب شود، جز اهل فن دیگران کم‌تر می‌شناسند. ارزش داستان گیلگمش می‌تواند چنان که بایست تقدیر شود، اگر موضوع تاریخی، چنان‌چه نیچه می‌گوید، به معنای بنای یادبود به کار رود، یعنی با آزادی کامل تخیل در قالب واحدی ریخته شود. قالب‌ریزی موجود فقط از نظری شاعرانه تهیه شده، سعی بر این بوده تا داستان قدیم اصلی با سادگی عناصر بدوی انسانی نمودار شود. هر جا منظور متن میخی موجود بوده، ترجمه‌ی دقیق آن ذکر شده.

برای آشنایی با جهان‌بینی شرق قدیم با نظر به حماسه‌ی گیلگمش به این اثر نویسنده رجوع کنید:

Ursprünge menschlicher Weltanschauung in altorientalischer Schöpfungs- und Schicksalsdichtung (= Philosophie und Geschichte), 1925

تغییر شدید از منتهی افعال، که توجه خواننده را فوراً جلب می‌کند، به عمق چنان که در متون اصل بوده، نگهداشته شده.

این داستان برای همه‌ی کسانی نوشته شده که پیوسته از بازی‌های کهنه اما جوان تخیل لذت می‌برند. تخیلات شاعرانه انسان را از بند رنج می‌رهانند.

Georg Burckhardt

وجیزه‌ای بر افسانه‌ی گیلگمش پهلوان

و تمام جهان را یک زبان و یک لغت بود و واقع شد که چون از شرق کوچ می‌کردند همواره‌یی در زمین شتعار یافتند و در آن‌جا سکنی گرفتند.

سه هزار سال پیش از آن که مردی به‌نام عیسی بن مریم دورانی تازه در تاریخ حیات انسانی پدید آورد، در دره‌های دو رود بزرگ دجله و فرات تمدنی بزرگ، چون شاه‌رگ‌هایی عظیم، مناطق بزرگ انسان‌نشین قدیم را به یکدیگر ربط داده بود و عناصر زنده‌ای که میراث بزرگ جامعه‌ی کهن سومری بود، چون عواملی جاندار، در بنای حیات فرهنگی مللی که چندی بعد عرصه‌دار صحنه‌ی تاریخ گردیدند، نقشی بس شگفت داشت.

شعر، فلسفه، دین، نجوم، هندسه و تاریخ در دره‌های بار آور این دو رود، با حکمت بالغه‌ی مردمی که اکنون از آنان، در روزگار ما، جز الواحی چند به‌نشانه‌ی تلاش بزرگ آنان باقی نمانده است، شکفت و چون میراثی ارجمند از برای آیندگان به یادگار ماند. پیش از آن که تاریخ حقوق انسانی با عنوان «قوانین حمورابی» دو هزاره قبل از میلاد آشنا گردد، مردی دونکی نام، در سه هزاره پیش از میلاد مبانی اصلی حقوق و قوانین حمورابی را پایه نهاده بود؛ و پیش از آن که قوم یهود در بیابان‌های گسترده‌ی فلسطین با سرنوشت پنجه در افکند و ایوب با سرود غم‌انگیزش تراژدی حیات انسانی را بسراید، ایوبی سومری، دردانگیز و جان‌فرسا، به‌رغم سرنوشت خویش گریسته بود!

فرهنگ و خط و زبان سومری، با یاری اقوامی که در کمین بازیابی و پذیرش مدنیت بین‌النهرین بودند، در تمام امکنه‌ی گسترده‌ی جهان قدیم انتشار یافت. خدایان بابل و نینوا و اساطیر دینی آنها، در اغلب حالات، همان خدایان و اساطیر سومری است که

تغییر شکل یافته است. ارتباط فی مابین زبان‌های بابلی و آشوری از یک‌سوی، و زبان سومری از جهت دیگر، نظیر ارتباطی است که بین دو زبان فرانسه و ایتالیایی از یک سو و زبان لاتین از سوی دیگر وجود دارد.

در آن هنگام که تمدن سومریان به قدر کفایت قدمت پیدا کرده بود، (یعنی در حدود ۲۳۰۰ پیش از میلاد) شاعران و دانشمندان ایشان در صدد تدوین تاریخ قدیم قوم خود برآمدند.

شاعران، داستانی درباره‌ی آفرینش و بهشت و نخستین طوفان سهمناکی که در نتیجه‌ی گناه کاری یکی از پادشاهان قدیم پدید آمد و آن بهشت را در خود غرق کرد، تألیف کردند.

این داستان را بابلیان و عبرانیان گرفتند، بعدها به صورت پاره‌ای از معتقدات مسیحی و اسلامی درآمد. انجام این امور که جزء دقایق فکری انسان به‌شمار می‌رفت، در حیطه‌ی قدرت و اختیار کاهنان بود؛ همانان که همه‌ی مسائل خاصه‌ی مملکتی را به سامان می‌سانیدند، نخستین پایه‌گذاران تاریخ و فلسفه نیز به‌شمار می‌آیند. کاهنان سومری که در فن کتابت تخصص داشتند، علوم سومر و اکاد را مخصوص به خود می‌دانستند و چون تنها به نگهداری و ترجمه‌ی متون قدیم راضی نبودند، با استفاده از آثار گذشته‌ی خود به تنظیم ادعیه و سرودهای مذهبی، داستان‌های حماسی و افسانه‌ها، معالجات سحرآمیز یا طبی، طالع‌بینی و اخترشناسی و همچنین مسائل ریاضی پرداختند؛ و از همین رهگذر، این معتقدات، در همه‌ی ادیان ملل و امم مختلف نفوذ کرد. به این ترتیب، نوک قلم کاهنان سومری به پرداختن داستان بزرگ آفرینش و متفرعات آن آغاز کرد و از آن میان، داستان شگفت‌انگیز گیلگمش را نیز برالواح پخته نقر کرد و این همان است که اینک، چون ارمغان گران‌قدر و مرده‌ریگی عزیز، به ما رسیده است.

تا اوایل قرن نوزدهم، باستان‌شناسان و محققان فقه‌اللغه، تحقیق در مدنیت‌های گمشده را با اسامی و داستان‌های تورات مورد نظر قرار می‌دادند، و تنها مأخذ بزرگ ادبی که در کار مطالعه‌ی گذشته‌ی کهن جهان مورد استفاده قرار می‌گرفت، کتاب مقدس، خاصه اسفار مهمه‌ی خروج و آفرینش آن بود. ولی حفاریات و کشفیات که باستان‌شناسان طی

این سده از خرابه‌های سیار و نینوا و تل العبدیه عمل آوردند و این حفاریات منجر به کشف کتابخانه‌ی بزرگ آشور بانیپال گردید، ناگهان همه‌ی آن تصورات کهن را بی‌بنیاد ساخت.

جرج اسمیت یکی از دانشمندان انگلیسی که هزاران لوح خرابه‌های نینوا را در موزه‌ی بریتانیا مطالعه کرده است، روز سوم دسامبر ۱۸۶۲ نطقی در انجمن آثار تورات که در آن زمان تازه تأسیس شده بود ایراد کرد. این خطابه، بعدها در کار مطالعه و تحقیق متون تورات - خصوصاً جنبه‌های مقایسه و تطبیق آنها و سایر آثار باستانی - راهنمای دانشمندان گردید. اسمیت در سخنرانی خود اعلام کرد که بر روی یکی از الواح کتابخانه‌ی کهن آشور بانیپال (پادشاه آشور در قرن هفتم پیش از میلاد) داستان طوفانی را خوانده است که شباهت بسیاری با داستان طوفان «سفر تکوین» تورات دارد. اعلام این موضوع، شور و هیجانی در محافل علمی برانگیخت و روزنامه‌ی دیلی تلگراف که در لندن انتشار می‌یافت بی‌درنگ مبلغی جهت اعزام یک هیئت باستان‌شناس به نینوا اختصاص داد.

اسمیت پس از مطالعه‌ی الواح دیگری از کتابخانه‌ی آشور بانیپال، دریافت که داستان طوفان، در واقع جزئی از یک منظومه‌ی مفصل و طولانی است که بابلیان باستانی، آن را «مجموعه گیلگمش» می‌نامیده‌اند. کاتبان روزگار کهن، این منظومه را به دوازده سرود یا فصل تقسیم کرده بودند و هر سرود سیصد سطر داشته. هر یک از سرودها در کتابخانه‌ی آشور بانیپال به روی لوح‌های جداگانه‌ای نقر شده بود؛ اما آنچه در این میان حایز اهمیت است آن که، نسخی که از مجموعه‌ی گیلگمش در کتابخانه‌ی مذکور به دست آمده گذشته‌ی کهنی داشته است. تاریخ و ادبیات و نفوذی که معنویت دنیای قدیم در ممالک تحت سلطه‌ی آشوری‌ها داشته، در زمان حمورابی دوران طلایی خود را آغاز کرده است. داستان‌نویسی و علم اساطیر که معمولاً با مذهب سرسازش دارد، در زمان وی مورد توجه قرار گرفت. منظومه‌ی معروف خلقت، در همین دوره تنظیم یافته است. منظومه‌ی گیلگمش نیز که اینک به زبان بابلی زمان حمورابی و زبان اقوام هیتی و سومری و هوری نسخی از آن به دست آمده است، و به‌خصوص اکتشافات یغار کوی مؤید این ادعاست، در زمان حمورابی تنظیم شده و مدون گردیده است.

هنوز نمی‌دانیم که مأخذ اصلی داستان شگفت آفرینش از کدامین دیار است؛ از سومر یا بابل، از بنی اسرائیل یا یک قوم سامی‌نژاد دیگر؛ تنها آنچه حقیقتی بزرگ

است این که، منظومه‌ی گیلگمش یکی از زیباترین و کهن‌ترین محصولات فکر بشر در تمام خطه‌ی مشرق زمین به شمار می‌آید، و هم آن است که مأخذ اصلی آن همه افسانه‌های مشابهی می‌تواند باشد که در ثورات و ادیان دیگر آمده است. یهود، مزدینان، زروانیان، هندی‌ها، فریژی‌ها، و بسیاری دیگر از مللی که قدمتی در تاریخ داشته‌اند، به نحوی از داستان آفرینش و طوفان و متفرعات آن متأثر گردیده‌اند. در سال ۱۹۱۵، لانگدون S. Langdon قسمتی از مجموعه الواح نیپور را که متعلق به موزه‌ی دانشگاه پنسیلوانیا بود انتشار داد. این متن به سومری نوشته شده و در حدود دوهزار سال پیش از میلاد نظم یافته بود. به نظر لانگدون این قسمت منظومه درباره‌ی بهشت، هیوط آدم، و توفان بود، و نقصی که در متون بین‌النهرین راجع به جریان خلقت و هیوط آدم مشاهده می‌شد به این ترتیب مرتفع گردید.

تفحصات تحت الارضی و باستان‌شناسی به دنبال مطالعات دیگری که روی الواح مکتشفه‌ی کتابخانه‌ی آشور بانیپال به عمل می‌آمد، ناگهان وجود توفان تاریخی را در تأیید آن‌چه در الواح سومری و بابل گفته شده بود تشخیص داد. در آن هنگام که وولی، به سال ۱۹۲۶ در خرابه‌های اور Our کاوش می‌کرد، در عمق زیادی از سطح زمین به طبقه‌ی از گل رسوبی به ضخامت دو متر و نیم رسید که بنا به گفته او، پس از یک فیضان عظیم نهر فرات حاصل شده و در ذهن نسل‌های متوالی خاخره‌ی آن به نام طوفان بر جای مانده است. در زیر این طبقه‌ی رسوبی، بازمانده‌های تمدن پیش از طوفان دیده می‌شود. حفاریات کیش Kish نیز که تحت نظر لانگدون و اتلین Watlin انجام می‌شد نتایجی مشابه آن‌چه در اور به دست آمده بود داد. دمرگان Demorgan این حادثه را با باران‌های سیل آسا و طغیان‌هایی که در اواخر عهد چهارم زمین‌شناسی ایجاد گردیده است، مصادف میدانند.

به هر ترتیب، این حوادث، در نسلی که پس از گذشت چند قرن دوباره گرد هم آمده و زیسته‌اند، موجب آثار گران‌بهای گردیده است که نمونه‌ی درایت و گسترش خیال و شکفتگی اندیشه‌ی انسانی است. و در همین هنگام است که کاهنان مورخ با استناد به این روایات، بر آن شدند تا گذشته‌ی چنان طولانی اختراع کنند که برای بسط و تکامل تمام شگفتی‌های مدنیت سومری کافی باشد. از پیش خود فهرستی برای نام شاهان جعل

و جیزه‌ای بر افسانه‌ی گیلگمش پهلوان / ۱۷

کردند و تاریخ سلسله‌هایی را که پیش از طوفان در سومر حکومت کرده‌اند تا ۴۳۲ هزار پیش از میلاد عقب راندند، و برای دو تن از ایشان - به نام تموز Tammus و گیلگمش داستان‌های شگفت‌انگیزی ساختند و این دو داستان، در آینده، آن‌چنان منتشر شد که تموز به صورت یکی از خدایان صاحب‌جاه بابلی، و سپس به صورت ادونیس Adonis یونانیان در آمد، و گیلگمش بعدها قهرمان بزرگ‌ترین افسانه و منظومه‌ی بابلی شد.

از میان آثار که از ادبیات سومری و بابلی به جای مانده است، چنان که گذشت، جامع‌ترین و زیباترین آنها داستان گیلگمش پهلوان است. دوازده لوح شکسته که در کتابخانه‌ی آشور بانیپال به دست آمده و اکنون در موزه‌ی انگلستان نگهداری میشود جالب‌ترین اثر ادبی بین‌النهرین، یعنی حماسه‌ی گیلگمش را در بر دارد. این حماسه نیز مانند ایلیاد هومر مجموعه‌ی از داستان‌هاست که پیوستگی متنی با یکدیگر دارند و تاریخ بعضی آنها به ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد می‌رسد.

از ۶ پاره‌ی: گیلگمش در سرزمین زندگانی، گیلگمش و گاو آسمان، طوفان، مرگ گیلگمش و آگای کیش، گیلگمش و انکیدو و جهان زیرین، دو تکه‌ی توفان و افسانه‌ی آفرینش آن، به تفصیل در آثار ملل دیگر آمده است.

قصیده‌ی سومری گیلگمش و گاو آسمان و همچنین مرگ گیلگمش ناقص است. به‌طور اجمال، بعضی حوادث متنوع و گوناگون حماسه‌ی گیلگمش که بیشتر درباره‌ی شخصیت اوست، از اصل و منبع سومری است، حتی بعضی وقایعی که در حماسه‌ی سومری گیلگمش مشابه ندارد، از سایر اساطیر و حماسه‌های سومری اقتباس شده است. تفاوت عظیم گیلگمش و دیگر افسانه‌های بابلی، شخصیت و غم بزرگ انسانی اوست. در این داستان، گناه و طمع و فقر و احتیاج انسان، چون لغت‌نامه‌ی بزرگ حیات در برابر سرنوشت است. این افسانه، از نظر توجه به انسان و شدت تأثیر در ادبیات بابلی بی‌مانند است. تردید و نابسامانی انسان و عشق به حیات و تلاش بی‌فرجام انسانی که ناکامی در سایه روشن لبخندهای زهر آلود توفیق در پی استهزای اوست، چون موجی گران داستان گیلگمش را فرا گرفته است.

تهران ۴۰/۱۰/۱۵ حمید حمید (به نقل از کتاب هفته، شماره‌ی ۱۶)

فہرست القباہی و تلفظ نام‌ها

خدای رعد و برق	Adad	آدد
خدای طاعون	Ere	آرا
خدای خاک و زیر خاک	Ereshkigal	ارشیکیگال
الہدی قالب پرداز	Aruru	ارورو
چوب ...	Elamaku	الاما کو
معبد ...	Elgamax	الگاماخ
مادر ایشتر	Antu	انتو
پهلوان دوم داستان	Enkidu	انکیدو
خدای سرزمین	Enlil	انلیل
خدای آسمان، پدر ایشتر	Anu	آنو
ارواح بزرگ	Anunnaki	آنوناکی
پدر اوت ناپیشتم	Ubara - Tutu	اوبارا - توتو
مردی کہ زندگی را یافته (=نوح و خضر)	Utnapishtim	اوت ناپیشتم
داور هلاکت بار	Utukki	اونوکی
کشتی بان اوت ناپیشتم	Urshanabi	اورشابی
پایتخت گیلگمش	Uruk	اوروک
معشوقہ ی شمس	Aya	آیا
خدای زیر خاک	Irkalla	ایرکالا
خدای جنگل سدر	Irnini	ایرنینی
الہی عشق	Ishtar	ایشتر
باغبان آنو	Ishullanu	ایشولانو

خدای بہار	Tammuz	تموز
جنگل بان مدرہا	Xumbaba	خومبابا
...	Dallalu	دلانو
مادر گیلگمش	Rishat	ریشات
خدای کشتزارہا و گلہا	Sumukan	سوموکان
زن دانای کوه آسمان	Siduri Sabitu	سیدوری سابیثو
خدای ماء	Sin	سین
خدای آفتاب	Shamash	شمش
شہر...	Shuirpak	شورپک
بال من ...	Kappi	کپی
مرغ ...	Kirippa	کی رپا
مرغ ...	Kulilu	کولیلو
پهلوان اول داستان	Gilgamesh	گیلگمش
خدای گیلگمش	Lugalbanda	لوگال باندہا
خدای سر نوشت	Mametum	مامتوم
خدای شہر	Mardok	مردوک
کوه	Mashu	مشو
خدای مردگان	Nergal	نرگال
کوه	Nissir	نیسیر
خدای پر خاشگر جنگ	Ninib	نی نب
خاتون برج زندگی	Nin - Urum	نین - اوروم
شہر...	Nippur	نیپور

لوح اول

خداوندگار زمین همه چیز را می دید. با هر کسی آشنایی می جست و توانایی و کار همه را می شناخت. همه چیز را درمی یافت. از درون زندگی و رفتار مردم باخبر بود.

رازها و نهفته ها را آشکار می کرد. دانایی هایی به عمق بی پایان بر او کشف شد. از زمان پیش از طوفان بزرگ آگاهی می گرفت. راه درازی به دور دست ها رفت. سرگردانی طولانی او پر از رنج ها بود و سفر او پر از سختی ها.

همه ی مشقت ها را رنجیده با قلم میخی نویسانید. آثار بزرگ و مصائب وی بر سنگ سخت نقر شدند.

گیلگمش، پهلوان پیروزمند، گرداگرد اوروک حصار می کشد. در شهر دیواردار، پرستشگاه مقدس مانند کوهی بلند بود. پایه ی بنا محکم و استوار است، چنان که گویی از سرب ریخته. در پناه خانه ی جلیلی، که خدای آسمان در آن منزل دارد، انبار گندم شهر زمین پهناوری را فرا گرفته. قصر شاه با سنگ های نمای خود در روشنی می درخشد، پاسبانان همه ی روز را بر دیوارها ایستاده اند.

همچنین شب را نگهبانان پاس می‌دارند.

یک سوم گیلگمش آدمی است و دو سوم او خداست. شهریان با ترس و آفرین در نقش پیکر او می‌نگرند. در زیبایی و قدرت هرگز مانند او دیده نشده. او شیر را از پناه بیرون می‌رماند، یال او را می‌گیرد و با زخم کارد می‌کشد. گاو نر وحشی را با کمان تند و زورمند خود شکار می‌کند.

در شهر سخن و کلام او قانون است. اراده‌ی شاه هر پسری را بیش از فرمان پدر است.

پسر هنوز پا به مردی نگذاشته، در خدمت شبان بزرگ شهر است: یا صیاد است، یا جنگی، یا نگهبان رمه‌ها، یا سرپرست ساختمان‌ها، یا دبیر، یا آن که خادم معبد مقدس است.

گیلگمش خستگی ندارد، از سختی‌ها شادتر می‌شود.

زورمندان، بزرگان، دانایان، پیر و جوان، توانایان و ناتوانان باید برای او کار کنند. جلال او روک بایستی، بیش از همه‌ی سرزمین‌ها و شهرها درخشش کند.

گیلگمش معشوقه را نزد محبوب راه نمی‌دهد. دختر مرد توانا را به پهلوان وی راه نمی‌دهد. ناله‌های آنها به درگاه خدایان بزرگ، خدایان آسمان و خداوندان او روک مقدس، بلند شد:

«شما، گاو نر وحشی آفریدید و شیر یالدار، گیلگمش، سلطان ما، از آنها نیرومندتر است. وی همتای خود را نمی‌یابد، قدرت او بر سر ما بسیار زیاد است. او معشوقه را نزد محبوب راه نمی‌دهد و دختر پهلوان را به مرد خود راه نمی‌دهد.»

خدای آسمان، انو، ناله‌های ایشان را شنید. ارورو، الهه‌ی بزرگ قالب‌پرداز، را فراخواند:

«تو، ای ارورو، به همراهی مردوکِ پهلوان آدم و جانوران را آفریدی. حال نقشی بساز، که با گیلگمش برابر باشد، موجودی قوی مانند او، و معذک فقط جانور صحرایی نباشد. وقتی که زمان او فرا می‌رسد، این نیرومند به اوروک بیاید. باید با گیلگمش رقابت کند؛ پس اوروک آرام خواهد شد!»

چون ارورو این را شنید، در خیال خود موجودی آفرید، چنان که انو، خدای آسمان، می‌خواست. دست‌های خود را شست، گِل به دست گرفت و با آب دهان مادر - خدایی خود آن را تر کرد. انکیدو را سرشت، پهلوانی آفرید با خون و دَم فی‌نیب، خداوند پرخاشگر جنگ.

اینک وی در آن جاست، موی بر تمام بدن او رُسته، تنها در دشت ایستاده. موی سر او مانند گیسوان زنان چین‌خورده و فرو ریخته، از سر او مانند گندم رسته. از سرزمین و مردم آن هیچ نمی‌داند. تن را با پوست جانوران پوشیده. مانند سوموکان، خدای کشتزارها و گله‌ها وی با غزال‌ها علف مرغزار می‌خورد. با جانوران بزرگ از یک آب‌شخور آب می‌آشامد. با چین و شکن‌های آب در نهر دست و پا می‌زند.

صیادی در همان آب‌شخور تور گسترده بود. انکیدو برابر آن مرد می‌ایستد. مرد می‌خواست گله‌ی خود را آب دهد. روز اول، روز دوم، روز سوم انکیدو با حالت تهدیدآمیزی در کنار آبدان

ایستاده. صیاد او را می‌بیند؛ صورت او بهت‌زده است. با گله‌ی خود به آغل بر می‌گردد. خشمگین می‌شود، پیریشان است، با نگاه تیره‌یی از غیض فریاد می‌کشد. درد قلب او را فرا می‌گیرد، چرا که می‌ترسد: آن که دیده بود، مانند غول کوهسار بود!

صیاد به آواز بلند با پدر خود می‌گوید: «پدر، مردی از کوهستان دور آمده شبیه به فرزندان آنو. قدرت او عظیم است، دائماً در دشت می‌چرخد. با جانوران با هم در کنار آبشخور ما ایستاده. هیئت او ترسناک است. جرئت نمی‌کنم نزدیک او بروم. چال-تله‌یی، که کنده بودم، پر کرده؛ دام‌هایی، که گسترده بودم، خراب کرده؛ همهی جانوران صحرا را از دست من گریزانده. پدر به پسر خود، به صیاد، گفت:

«برو به اوروک، نزد گیلگمش! از قدرت بندناکردنی این موجود وحشی بر او داستان کن. زن زیبایی از او خواستار شو، که خود را نثار ایشتر، الهی عشق، کرده باشد، و او را با خود بیرون ببر! وقتی گله به آبشخور رفت، جامه‌ی او را بیرون کن، تا وی از نعمت او بهره گیرد. همین که او را ببیند، به او نزدیک می‌شود. از این راه نسبت به جانوران بیگانه می‌شود. جانورانی، که در صحرا با آنها بار آمده.»

صیاد کلام پدر را شنید و رفت. راه اوروک را پیش گرفت، به جانب دروازه شتافت، به درگاه پادشاه رسید و در پیش او به خاک افتاد. بعد دست خود را بالا برد و به گیلگمش چنین گفت:

«از کوهستان‌های دور مردی آمده، بنیه‌ی او قوی است

مانند سپاه آسمانی. قدرت او در سراسر دشت عظیم است، و دائماً در صحرا می چرخد. پاهای او پیوسته با گله در کنار آبشخور اند. نگرستن در وی وحشتناک است، دلم نمی خواهد نزدیک او بروم. نمی گذارد من چال تله‌ی خود را بکنم، تور پهن کنم، دام بگستریم. چاله‌های مرا پرکرده، جانوران صحرای مرا از دست من گریزانده.»

گیلگمش با او، با صیاد، چنین گفت:

«صیاد من، برو و زن زیبایی از پرستش‌گاه مقدس ایشتر با خود ببر نزد او بکشان. وقتی با گله به آبشخور آمد جامدی زن را از تنش بیرون کن، تا وی از نعمت او بهره گیرد. همین که او را ببیند، به او نزدیک می‌شود. از این راه نسبت به جانوران بیگانه می‌شود. جانورانی که در صحرا با آنها بار آمده.»

صیاد گفته‌ی او را شنید و رفت. زن زیبایی از پرستش‌گاه ایشتر برداشت و به راه افتادند. و استر را از کوتاه‌ترین مسافت راندند. روز سوم رسیدند و در صحرای معهود قرار گرفتند. صیاد و زن نزدیک آبشخور اقامت کردند. یک روز، یک روز دومی در همان محل ماندند. گله می‌آمد و از آبشخور آب می‌آشامید. جانوران آبی در نهر می‌جهند و می‌جنبند. انکیدو، زاده‌ی نیرومند خدای آسمان، نیز در آن جاست. وی با غزال‌ها علف می‌خورد. با جانوران بزرگ با هم آب می‌آشامند. خوشحال و خندان در چین و شکن آب‌های نهر دست و پا می‌زنند.

زن مقدس او را دید، آدم پر از قدرت را، موجود وحشی

را، مرد کوهستانی را، او در صحرا گام می‌زند، اطراف را می‌پاید، نزدیک می‌شود.

«ای زن، خود اوست! کتان سینه‌ی خود را بگشای، کوه شادی را غایان کن، تا از نعمت تو بهره گیرد، همین که تو را ببیند، به تو نزدیک می‌شود. اشتیاق را در او بیدار کن، او را در دام زنانه بپار! او نسبت به جانوران بیگانه می‌شود. جانورانی، که در صحرا با او بار آمده. سینه‌ی او سخت بر سینه تو خواهد آرمید.»

پس آن زن کتان سینه‌ی خود را گشود، کوه شادی را غایان کرد، تا وی از نعمت او بهره گیرد. درنگ نکرد، تقایل او را دریافت. جامه فرو افتاد. او دید و زن را بر زمین انداخت. زن اشتیاق در او بیدار کرد: دام زنانه‌ی او. سینه‌ی او سخت بر سینه‌ی کنیزک مقدس خدا آرمیده.

آنها تنها بودند. شش روز و هفت شب انکیدو با آن زن بود و در عشق با هم یکی بودند.

انکیدو سیراب از نعمت زیبایی او چهره‌ی خود را بلند کرد و گرداگرد دشت نظری انداخت. جانوران را می‌جست. همین که چشم غزال‌ها به او می‌افتد، با جست و خیز می‌گریزند. جانوران صحرا از او می‌رمند.

حیرت انکیدو را فرا گرفت. بی‌حرکت ایستاد، گویی او را بسته‌اند. به جانب زن بر می‌گردد و پیش پای او می‌نشیند. نظر در چشم او می‌دوزد و چنان که او می‌گوید، گوش‌های وی می‌شنوند: «انکیدو، تو زیبایی. تو، مانند خدایی هستی. چرا می‌خواهی

با جانوران وحشی در صحرا بتازی؟ یا من به اوروک بیا، به شهر دیوار دار، به پرستش گاه مقدس بیا، به منزل اَنو و ایشتر! نزدیک قصر درخشانی بیا، که گیلگمش، پهلوان کامل، در آن جا منزل دارد. زورمند مانند گاو نر وحشی در نهایت قدرت فرمانروایی می کند؛ همتای او را در میان مردم نخواهی یافت.»

وی چنان می گفت و او از شنیدن آن لذت می برد. انکیدو به کنیزک ایشتر می گوید:

«زن من برخیز! مرا به منزل مقدس اَنو و ایشتر ببر؛ آن جا که گیلگمش، پهلوان کامل، به سر می برد. در آن جا، که او فرمانروایی

می‌کند، آن گاو نر وحشی، نیرومند در میان مردم! می‌خواهم، او را به جنگ طلب کنم. با آواز بلند می‌خواهم، آن نیرومند را بخوانم، در میان اوروک فریاد بکشم: "من خودم زورمندتر از همه‌ام." این چنین وارد می‌شوم و سرنوشت را برمی‌گردانم؛ من در دشت زاده‌ام، قوت در قعر اعضای من است! با چشم‌های خود باید ببینی، چه می‌کنم؛ چگونه خواهد شد من می‌دانم.

زن وانکیدو به شهر می‌روند و از دروازه گام‌زنان می‌گذرند. فرش‌های رنگارنگ در کوچه‌ها گسترده، مردم با جامه‌های سفید و نوار گرد سر می‌گردند. جنگ‌ها از دور می‌نوازند، آواز فی‌لبک‌ها به گوش می‌رسد، شب مانند روز جشن برپاست. دختران خوش‌اندام می‌رقصند و می‌گذرند، در حالی که نعمت بزرگی در قعر اندام آنهاست. با هل‌هل و غریو، پهلوانان خود را از حرم بیرون می‌کنند.

زن مقدس پیشاپیش به سوی معبد ایشتر قدم برمی‌دارد. از انبار مقدس جامه‌ی بزمی می‌گیرد. با جامه‌ی مجلل انکیدو را تزئین می‌کند. با نان و شراب از محراب الهی معبد وی را تقویت می‌کند. زن پارسایی، پیشگویی، نزدیک می‌شود و با وی چنین می‌گوید:

«انکیدو، باشد که خدایان بزرگ تو را زندگی دراز بخشند! می‌خواهم، گلیگمش، مردی که از سختی‌ها شادتر می‌شود، به تو نشان بدهم؛ تو، باید در او بنگری و در چهره‌ی وی نگاه کنی؛ چشم او مثل آفتاب می‌درخشد. با عضلانی از آهن، قامت بلند او

بالا کشیده. پیکر او قدرت‌های فزونی را در بند دارد. وی نه شب خستگی دارد، نه روز. مانند آدد، خدای رعد و برق وحشت می‌آورد. شمس، خدای آفتاب، او را دوست می‌دارد؛ اِنا، خدای ژرفاها، او را دانا می‌سازد. سه‌گانگی خدایانه او را پادشاه برگزیده، و خرد او را تیز کرده. پیش از آن که تو از کوهستان فرو آیی، و از دشت غودار شوی، گیلگمش در خیال تو را دیده بود. در اوروک وی را تصویر خوابی نمایان شد. برخاست؛ خواب را حکایت کرد و با مادر چنین گفت: «مادر، دیشب خواب عجیبی دیدم: ستاره‌ها در آسمان بودند، سپس ستاره‌ها مثل جنگ‌جویان درخشنده‌یی بر من ریختند. همه‌ی این سپاه مانند یک مرد جنگی بود، من می‌کوشیدم او را از زمین بکنم، اما سنگین‌تر از آن بود که بتوانم. من می‌کوشیدم او را از زمین بلند کنم، اما نمی‌توانستم او را بجنبانم. نفوس اوروک در آن‌جا ایستاده بودند و این صحنه را می‌دیدند. مردم در برابر او خم می‌شدند و پاهای او را می‌بوسیدند. تو او را به فرزندی پذیرفتی و به برادری در کنار من نهادی.»

ریشات، خاتونِ مادر، تعبیر خواب می‌کند. با پسر، با سلطان شهر، چنین خطاب کرد:

«این که تو ستاره‌هایی در آسمان دیدی، این که سپاه آنو همه مانند یک مرد جنگی بر تو فرو ریختند و تو می‌خواستی، او را بلند کنی، سنگین‌تر از آن بود، که بتوانی، — می‌کوشیدی، تکانش بدهی — و نمی‌توانستی و خود را بر او می‌فشردی، چنان که هر زنی بفشاری و او را به پای من انداختی، من او را پسر خود خواندم.

تعبیر آن چنین است: زورمندی خواهد آمد، که قدرت او برابر یک سپاه جنگی است. تو را به پیکار طلب می‌کند، به کشتی. دست تو بالای دست اوست، به پای من خواهد افتاد، من او را به فرزندی می‌پذیرم، او برادر تو خواهد شد. او در معرکه رفیق تو و دوست تو خواهد بود.»

انکیدو، بین، این است خواب و تعبیر خوابی، که خاتون مادر کرده است.

زن پارسا، زن پیشگو، چنین می‌گفت، و انکیدو از خانه‌ی جلیل ایشتر بیرون شد.

لوح دوم

انکیدو از آستانه‌ی معبد رد می‌شود و در خیابان گام می‌نهد. جمعیت، همین که مرد دشتی را می‌بینند، حیرت زده می‌شوند. جثه‌ی عظیم او از همه‌ی بزرگان شهر می‌گذرد. موی سر و ریش او را هرگز نبریده‌اند. «پهلوانی از کوهسار آئو» به شهر آمده. راه پهلوانان اوروک را به خانه‌ی مقدس بسته مردان در برابر او صف آراسته‌اند، همه گرد آمده‌اند. اما نگاه تهدیدآمیز او همه را گریزان می‌کند. خلق در پیش آفرینش اعجازآمیز خم می‌شوند، خود را به پای او می‌اندازند، و مانند کودکی از او می‌ترسند.

گیلگمش را در معبد مانند خدایی جامه‌ی خواب گسترده‌اند، تا پادشاه با ایشتر، الهه‌ی بارور عشق، بخسبد. گیلگمش از قصر خود می‌آید و پیش می‌آید. انکیدو بر درگاه بلند معبد ایستاده و نمی‌گذارد، که گیلگمش داخل شود. مانند دو کشتی‌گیر در دروازه‌ی خانه‌ی مقدس به هم گلاویز می‌شوند. نبرد آنها در خیابان ادامه می‌یابد. انکیدو مانند سپاهی بر شبان سرزمین افتاده. این یکی او را مثل زنی می‌فشرد و می‌چرخاند، تا خود بر او می‌افتد. او را بلند

می‌کند و پیش پای مادر می‌اندازد. مردم با حرمت و حیرت قدرت گیلگمش را می‌نگرند.

انکیدو با خشم ناگزیر فریاد می‌کشد. موسی سر بزرگ او پریشان و از هم پاشیده است. او از دشت می‌آمد و برای همین تیغ و مقراض نمی‌شناخت. انکیدو بلند می‌شود، نگاهی به رقیب می‌افکند. چهره‌ی او تیره می‌شود، سیای او گرفته می‌شود، دست‌ها بر کفل‌های خسته فرو می‌افتند؛ اشک چشم او را پر می‌کند.

ریشات، خاتونِ مادر، دست‌های وی را می‌گیرد:
 «تو، فرزند منی، من امروز تو را زاده‌ام. من مادر تو ام، و این
 که آن جاست برادر تو است.»
 انکیدو دهان باز کرد و با خاتونِ ریشات چنین می‌گوید:
 «مادر، من در نبرد برادرِ خویش را یافتم.»
 گیلگمش با او می‌گوید:
 «تو دوست منی، حال دوشادوش من بجنگ!»

برای حراست سدرهای جنگلِ دورِ خدایان، اِئلیل، خداوند خاک و
 سرزمین‌ها، نگهبانی گذاشته بود: خومبابا، تا مردم را برماند، آواز او
 شبیه به نعره‌ی طوفان است، درخت‌ها با دَم او می‌خروشدند؛ از
 نفس او بانگِ مرگ برمی‌خیزد. هر که آن جا می‌رود، به کوهستان
 سدر، از نگهبانِ خشم‌آلود جنگل می‌ترسد. هر که به جنگل
 مقدس نزدیک می‌شود، سراسر پیکر او می‌لرزد.
 گیلگمش با انکیدو گفت:

«خومبابا، نگهبانِ جنگلِ سدر، نسبت به شَمش، خدای آفتاب
 ارواح و مردم، گناه‌ها می‌کند. چون پاس سدرهای مقدس به او
 سپرده شده، حد خود را نمی‌شناسد، از جنگل بیرون می‌آید، تا
 مردم را برماند. مانند طوفانِ نعره‌کش درخت‌ها را به خروش

می‌اندازد. هر که به جنگل نزدیک می‌شود، می‌کشد. هم اگر
 زورمندی باشد، دست او به زمین می‌افکند. دل من می‌خواهد، این
 موجود وحشتناک را مغلوب کنم. ای رفیق، ما غی خواهیم، در
 اوروک بیاساییم، غی خواهیم، در پرستش‌گاه ایشتر فرزند بسازیم.
 ما می‌خواهیم، در جستجوی مخاطرات و کرده‌های پهلوانی بیرون
 برویم. من باز با تو به دشت می‌تازم.»

انکیدو با دوست خود، با گیلگمش، چنین می‌گوید:
 «خومبابا بایست، وحشت افزا باشد، آن که به سوی او
 می‌رویم. تو می‌گویی، خومبابا قدرت عظیمی دارد. و ما بایستی
 برویم و با او بجنگیم!»

گیلگمش با وی، با انکیدو، می‌گوید:
 «ای رفیق ما با هم به طرف سدرهای مقدس می‌رویم. با هم
 با خومبابا می‌جنگیم و دشمن خدایان و مردم را با هم می‌کشیم!»

لوح سوم

انکیدو وارد تالار درخشان شاه می‌شود. قلب او فشرده است، مانند مرغان آسمان می‌طپد. اشتیاق دشت و جانوران صحرا در اوست. به آواز بلند درد خود را می‌گوید، و درنگ نمی‌کند، دوباره از شهر به جانب صحرای وحش می‌شتابد.

گیلگمش پریشان است، دوست او رفته. گیلگمش برمی‌خیزد، سالخورده‌گان قوم را جمع می‌کند. دست خویش را بالا می‌برد و با آزادگان می‌گوید:

«پس بشنوید، ای مردان، و به من نگاه کنید! من غم انکیدو را می‌خورم، من برای انکیدو می‌گیرم. مانند زن شیون‌گری به آواز بلند عزا فریاد می‌کشم. تبرزین پهلوی من، گرز دست من، شمشیر کمر بند من، روشنی چشم، این جامه‌ی بزمی، که قدرت سرشار مرا احاطه کرده، به چه درد من می‌خورند؟ دیوی بلند شده و همه شادی‌ها را تلخ کرده. انکیدو رفت، رفیق من بیرون است، در میان جانوران صحرا. بر زن مقدسی که او را به این جا فریفته بود، نفرین می‌فرستد و به درگاه شمس، خدای آفتاب، استغاثه می‌کند. او

بایست، بر فرش‌های رنگارنگ بیارمد، در قصری سمت چپ من منزل کند. بزرگان زمین بایست، پاهای او را ببوسند. همه‌ی مردم در خدمت او باشند. همه‌ی خلق را به عزای او وادار می‌کنم. مردم باید، جامه‌ی سوگواری بپوشند، پاره‌پاره، گرد گرفته. من پوست شیر پوشیده، به صحرا می‌تازم، در دشت، در جستجوی او.»

انکیدو دست خود را بالا برده، تنها در وسط دشت ایستاده. به صیاد نفرین می‌کند، به شمش استغاثه می‌کند و می‌گوید:
«ای شمش، عمل ننگین صیاد را دیوان کن! دارایی او را هیچ کن، قدرت مردی را از او بستان! باشد، که دیوها عذابش بدهند. باشد، که مارها پیشاپیش قدم‌های وحشتناک او برویند!»
وی صیاد را این چنین نفرین می‌کند؛ کلام او از قلب پُری بیرون می‌تراود. سپس بدانجا کشیده می‌شود، که زن شیوا را نفرین کند:

«زن، می‌خواهم سرنوشت تو را تعیین کنم؛ باشد، که روزهای عمر تو تمام نشوند. نفرین‌های من بر فراز سر تو بمانند! بکوچه منزل تو باشد، و تو در کنج دیوارها خانه کنی. پاهای تو همیشه خسته و ریش باشند. گداها، مانده‌ها، مردم رانده بر رخ تو سیلی بنوازند. — اینک من گرسنگی می‌خورم و تشنگی آزارم می‌دهد، چرا که اشتیاق را در من بیدار کردی. من می‌خواستم بدانم، — و با جانوران بیگانه گشتم. چرا که تو مرا از صحرای

خودم به شهری بردی، از این رو باید، نفرین شده باشی!»
 آواز دهان او را شمش، خدای سوزان آفتاب نیمروز، شنید:
 «انکیدو، پلنگ دشت! از چه زن مقدس را نفرین می کنی؟ او
 تو را از سفره‌ی خدایی خورش داد، چنان که فقط به خدایان
 می دهند، او تو را شراب داد، برای نوشیدن؛ چنان که فقط به شاه
 می دهند. او تو را جامه‌ی بزم داد و کمربند. او گیلگمش آزاده را
 دوست تو ساخت. گیلگمش بزرگ دوست تو است! او تو را بر
 فرش‌های رنگارنگ می نشاند. تو، پایستی، در سمت چپ او، در
 خانه‌ی مشعشع، منزل کنی. پاهای تو را بزرگان سرزمین
 می بوسند. او همه‌ی مردان را به خدمت تو می گمارد. در اوروک، در
 شهر، مردم عزای تو را گرفته‌اند، جامه‌های پاره‌پاره، گرد گرفته، بر
 تن کرده‌اند. گیلگمش پوست شیر به دوش می اندازد و به صحرا
 می شتابد. او به دشت می شتابد. او به دشت می آید، تا تو را بجوید.»
 انکیدو گفته‌ی خدای نیرومند شمش را می شنید. در برابر
 خداوندگار قلب او آرام می شد.

ابری از غبار از دور می درخشید. شمش با نور سفید آن را
 روشن می کند. گیلگمش می آید. پوست شیر او مانند زر برق
 می زند. انکیدو با رفیق خود به شهر برمی گردد.

دردهای تازه‌ی قلب انکیدو را فرا می گیرند. آن چه او را
 آزار می دهد، به دوست خود می گوید:
 «خواب‌های سختی، ای رفیق من، در شب گذشته می دیدم.

آسمان نعره می‌کشید، زمین در جواب می‌لرزید. من تنها به جنگ نیرومندی می‌روم. چهره‌ی او مثل شب تیره بود. چشم او خیره بیرون می‌تافت. او مانند سگ بیابانی به نظر زشت می‌رسید، که دندان‌های خود را به هم بساید. مانند کرکسی بال‌های بزرگ و جنگال داشت، مرا محکم گرفت و در مفاکی انداخت و مرا در ژرفای وحشتناکی غرق کرد. با سنگینی کوه بر من افتاد. بار تن من مانند صخره‌ی حجیمی به من می‌نمود. او هیئت مرا دگرگون ساخت و بازوهای مرا مثل بال پرندگان کرد.

"حال به پایین پرواز کن، پایین‌تر، در منزلگاه تاریکی، در آن‌جا، که ایرکالا می‌نشیند. در آن خانه‌ی فرو رو، که از آن، کسانی، که وارد بدان می‌شوند، بیرون نمی‌آیند. در راهی سرازیر شو، که هرگز از آن بر نمی‌گردند. در راهی، که جاده آن به چپ می‌پیچد، نه به راست! خورش آن غبار زمین است و غذای آن خاک رس. و مثل خفاش‌ها و بوم‌ها با بال و پر پوشیده‌اند. روشنی نمی‌بینند و در تاریکی به سر می‌برند."

در سوراخی در قعر زمین فرو رفتم، کلاه پادشاهی را در آن‌جا از سرها ربوده‌اند؛ آنها، که از روزهای پیش از زمان بر تخت می‌نشستند و بر سرزمین‌ها فرمانروایی می‌کردند، خم گشته‌اند. در خانه‌ی تاریکی، که من در آن وارد شدم، پاکان و پیغمبران و جادوگران در آن‌جا به سر می‌برند. عزیزان خدایان بزرگ در آن‌جا به سر می‌برند. ایشکیگال ملکه‌ی خاک و زیر خاک در آن‌جا به سر می‌برد. در برابر او دبیر زمین زانو زده، با درفش نام‌هایی در

گل می فشرد و برای او می خواند. او سر خود را بلند کرد و بر زمین نظری انداخت.

«این یکی را نیز بر این بنویس!»

بین خواب من این است!»

گیلگمش با او، با او، می گوید:

«دشمنی خود را به من ده و او را نثار روح خبیث مرگ کن! من آئینه‌ی درخشانی را هم روی آن می دهم، تا وی را برماند. فردا می خواهیم برای داور هلاکت بار، او توکی، قربانی کنیم، تا بالای هفتگانه را دور کند.»

بامداد دیگر، چون آفتاب درخشیدن گرفت، گیلگمش دروازه بلند معبد را گشود؛ کرسی‌یی از چوب الماکو بیرون برد، انگبین در پیاله‌یی از سنگ سرخ ریخت، کاسه‌یی از سنگ لاجورد را با روغن پر کرد، در آن جا قرار داد، — تا خدای آفتاب آنها را بلیسد.

لوح چهارم

و شمش، خدای آفتاب، با گیلگمش چنین گفت: «با دوست خود برخیز، تا با خومبابا بجنگی! او را نگهبان جنگل سدر کرده‌اند؛ از جنگل سدر سربالا به کوه خدایان می‌رود. خومبابا نسبت به من گناه‌ها کرده. از این جهت بروید و او را بکشید!»

گیلگمش سخن خداوند را شنید و آزادگان قوم را جمع کرد. با انکیدو وارد تالار شد. و گیلگمش دهان باز کرد و گفت:

«ما را شمش خوانده، تا با خومبابا بجنگیم. شما و همه‌ی ملت بخیر باشید!» سالخورده‌ترین آزادگان شهر برخاست و گفت:

«شمش همیشه دوست خود را در پناه داشت، گیلگمش جلیل را. دست حمایت‌کننده‌ی او از تو دور نیست. نگهبان دشخوی جنگل سدر وحشتناک است. شمش، که آغاز نبرد را به تو اعلام کرده، دوست تو را به تو برگردانید، باشد، که همراه تو را تندرست نگهدارد! او دوش به دوش تو ایستاده و از جان تو نگهداری می‌کند، ای شاه! تو، ای شبان‌ما، تو پناه مایی، در برابر دشمن!»

آنها محل تجمع را ترک گفتند، و گیلگمش به انکیدو گفت:

«اینک می‌خواهم، به معبد الگاماخ برویم و نزد راهب‌ی

مقدس، بگذار، نزد ریشات برویم، نزد خاتون مادرا! او روشن بین است و از سرنوشت آینده باخبر؛ تا قدم‌های ما را تبرک کند و سرنوشت ما را به دست زورمند خدای آفتاب بسپرد.»
به معبد الگاماخ می‌روند و راهبه‌ی مقدس، مادر شاه، را ملاقات می‌کنند.

او سخنان پسر را شنید و گفت:

«تاشمش بر تو تفقد کناد!»

سپس به انبار جامه‌های جشن رفت.

با زیورهای مقدس دوباره برگشت، پوشیده در لباس سفید، سپرهای زرین روی سینه، تاره‌یی روی سر، و در دست پیاله‌یی پر از آب داشت. آب پر زمین پاشید، از باروی معبد بالا رفت. در آن بلندی، در زیر آسمان باز، بوی بخور برخاست. گندم نذر پاشید و دست را به جانب شمش فراز کرد:

«از چه گیلگمش، پسر مرا، دلی داده‌یی، که آشفته‌گی او آرام ندارد؛ باز تو او را برانگیختی. چه می‌خواهد، راه دوری، که به جایگاه خومبابا می‌کشد، برود. نپردی، که هنوز نمی‌شناسد. باید، بجنگد. راهی که هنوز نمی‌شناسد، باید، طی کند. از روزی، که می‌رود، تا روزی، که برمی‌گردد، تا او به جنگل سدر برسد، تا خومبابا، آن زورمند را در هم بشکند، و از گناه او انتقام بگیرد، و وحشت این سرزمین را براندازد، — هر روز اگر تو، ای شمش، آیا، معشوقه‌ی خود را، طلب کنی، باشد، که وی از تو روی گرداند! تا همسر تو، آیا، تو را به یاد گیلگمش وا دارد. تا زمانی، که او تو را در بستر عشق راه ندهد، باید، دل تو بیدار باشد و به او بیندیشد، تا او

تندرست برگردد.»

وی از این راه از همسر خدا یاری می طلبد. بخور چون ابر کبودی به آسمان بر می خاست. او پایین آمد، انکیدو را فرا خواند و گفت:

«انکیدو، ای زورمند، تو شادی و تسلی من هستی. گیلگمش را برای من حفظ کن، پسر مرا، و شمش بلند را قربانی ببر!»

هر دو به راه افتادند و در جهت شمال رفتند. دورادور کوه جهان را می دیدند، منزل گاه خدایان را. راه از جنگل سدر بدانجا می کشید. همین که سیاهی جنگل را دیدند، چادرها را گذاشتند. تنها به جایگاه خدایان نزدیک شدند.

از دور پاسبان خومبابا را بر دروازه‌ی آن جا می پاییدند. دروازه شش بار دوازده ارش بلند است، دوبار دوازده ارش پهنای اوست. مخفیانه به او نزدیک می شوند. او، هفت بالاپوش جاودانه‌ی خود را نپوشیده بود. فقط یکی را بر تن داشت. آن شش دیگر را برداشته بود. اینک آنها را می بیند. مانند گاو نر وحشی تنوره‌ی خشم می کشد. به سوی آنها می رود و با صدای وحشتناکی نعره می زند:

«نزدیک شوید، تا شما را برای طعمه پیش کرکس‌ها بریزم!»
اما شمش: خدای آفتاب، نگهدار پهلوانان بود. جادوی بالاپوش را باطل کرد. فی نیب، خدای جنگجویان، دست‌های آنها را قوت داد، و آنها غول را از پای درآوردند، پاسبان خومبابا را. انکیدو دهان خود را باز می کند و با گیلگمش چنین می گوید:

«رفیق عزیز، دیگر نمی‌خواهیم، در جنگل، در تاریکی درخت‌ها، برویم. گویی اعضای من فلج شده‌اند، گویی دست من فلج شد.»

گیلگمش به او، به انکیدو می‌گوید:

«ضعیف نباش، ترسو و بی‌غیرت نباش، رفیق من! باید، فراتر برویم و با خومبابا روبرو شویم. مگر ما پاسبان او را نکشتیم؟ مگر هر دو ما اهل پیکار نیستیم؟ برخیز، تا به کوه خدایان برویم! توکل به شمش کن، — دیگر نخواهی ترسید! فلج دست تو زایل می‌شود. خود را جمع کن و از ضعف بیرون بیا، بیا، ما می‌رویم، می‌خواهیم، همراه هم جنگ کنیم. دوست ما خدای آفتاب است و ما را به جنگ می‌کشاند. مرگ را فراموش کن! — دیگر ترس وجود نخواهد داشت. در جنگل بیاپییم، تا آن زورمند از کمین خود به ما حمله نکند. خدایی، که تو را در این نبردی که از آن گذشتیم، ننگه داشت، باشد، که همراه مرا در پناه بگیرد! سرزمین‌های این خاک نام ما را خواهند ستود.»

هر دو به راه افتادند و به جنگل سدر رسیدند. سخنان آنها خاموش بود و خود ایستاده بودند.

لوح پنجم

خاموش در آن جا ایستاده بودند و جنگل را می‌نگریستند: سدرها را می‌بینند، با تحیر بلندی درخت‌ها را تماشا می‌کنند. به جنگل نظر می‌دوزند، به راه دوری، که در آن بریده شده؛ آن جاست جاده‌ی عریضی، که خومبابا با غرور و با گام‌های کوبنده در آن قدم می‌زند. راه‌های پهن و باریکی تعبیه شده‌اند. سرزهای زیبای درست کرده‌اند. کوه سدر را می‌بینند، منزل خدایان را، و بر فراز بلندی معبد مقدس ایرنی‌نی را. در برابر معبد سدرها در انبوه پر شکوهی قرار گرفته‌اند. سایه‌ی درخت‌ها مطبوع رهگذران است. درخت سدر پر از شادی است. در پای آن بوته‌ی خار رسته، و گیاه‌های سبز تیره‌فام با خزه پوشیده شده. داریج‌ها و گل‌های بویا زیر سدر روی هم ریخته‌اند و جنگل کوتاه‌گشنی ساخته‌اند.

یک ساعت دوتایی فراتر رفتند، و یک ساعت دوم و سومی. گردش پر زحمت می‌شد، سر بالایی راه کوه خدایان تندتر می‌شد. از خومبابا نه چیزی می‌دیدند و نه می‌شنیدند. شب روی جنگل فرو ریخت، ستاره‌ها نمودار شدند. و آنها دراز کشیدند، تا بخسبند.

انکیدو دهان باز کرد و با گیلگمش گفت:

«بگذار، در نقش‌های خواب بنگریم!»

گیلگمش نیمه‌ی شب برخاست، انکیدو را بیدار کرد و خواب

خود را داستان نمود:

«من نقش خوابی دیدم، رفیق، و خوابی، که دیدم، براسستی وحشتناک بود. ما هر دو در برابر قلعه‌ی کوه ایستاده بودیم، صخره‌ی پیش‌آمده‌یی با طنین برق فرو غلطید، یک نفر خرد شد. ما مثل مگس‌های ریز صحرا کنار گریختیم، — سپس در راهی واقع شدیم، که به اوروک می‌رود.»

انکیدو دهان باز کرد و گفت:

«گیلگمش، خوابی، که تو دیدی، خیر است. خوابی، که تو دیدی، شیرین است، تعبیر آن خواب نیک است. این که کوه را دیدی، که فرو می‌افتد، شخص سومی را خرد می‌کند، یعنی: ما به خومبابا حمله می‌کنیم و او را می‌کشیم. جسد او را در صحرا می‌اندازیم و سحرگاه آینده برمی‌گردیم.»

سی ساعت فراتر رفتند، سی ساعت شمردند. در برابر خدای آفتاب چاله‌یی کردند، و دست‌های خود را سوی شمس فراز کردند. گیلگمش بالا رفت و بر فراز پشته‌یی، که از خاک چال انباشته بود، قرار گرفت. گندم در چال پاشید و گفت:

«کوه، نقش خوابی بیار!»

گیلگمش را خواب غایبان کن، ای شمس بلند!

باد سردی از لای درختان می‌گذشت، طوفان ترسناکی از

آن جا رد می شد. گیلگمش به رفیق خود گفت، دراز بکشد و خود نیز بر زمین افتاد؛ در برابر طوفان خم شد، چنان که باد با گندم صحرا می کند. وی به زانو درآمد و سر خسته را بر رفیق خود تکیه داد. چنان که بر سر مردم می ریزد، خواب با سنگینی تمام بر گیلگمش افتاد. نیمه‌ی شب خواب او برید. برخاست و با رفیق خود گفت:

«رفیق، مرا نخواندی؟ پس من از کجا بیدارم؟ مرا تکان ندادی؟ پس چرا وحشت زده‌ام؟ خدایی از این جا نگذشته؟ چرا تن من چنین فلج شده؟ رفیق من، دوباره خوابی دیدم، و خوابی که دیدم وحشتناک بود: آسمان نعره می کشید، زمین جواب او را می غرید. برقی روشن شد، آتشی زیانه کشید، مرگ می بارید. روشنی نیست شد، آتش خاموش شد، آنچه برق زده بود، خاکستر گشته بود. بگذار، فراتر بروم، روی حصیر برگی، که در میان سدرها گسترده، مشورت می کنیم.»

انکیدو دهان باز کرد و با رفیق خود گفت:

«گیلگمش، خواب تو نیک است. تعبیر آن شادی افزاست. اگر چه جنگ سخت خواهد بود، ولی خومبابا را می کشیم.»

با زحمت تا نوک کوه یالا می روند، آن جا، که انبوه پر شکوه سدرها خانه‌ی خدایان را فرا می گیرد. باروی مقدس الهی ایرینی با رنگ سفید خیره کننده‌ی مشعشع است. تبری با خود داشتند. انکیدو تبر را گردشی داد و یکی از سدرها را انداخت. ناگاه غرش خشمگینی طنین انداز شد: «کیست، که آمده و سدر را انداخته؟» — خودِ خومبابا را دیدند، که می آید. پنجه‌هایی داشت مانند شیر، تن

او با فلس‌هایی از مفرغ پوشیده بود، پاهای او چنگال کرکس بود، بر سر او شاخ‌های گاو نر وحشی بود؛ دم و اندام آمیزش او با سر مار پایان می‌یافت. آن‌گاه شمش، خدای آفتاب، از آسمان به آنها گفت:

«پیش بروید، نترسید!»

وی باد و طوفانی در مقابل خومبابا برانگیخت. راه پیش رفتن بر او بسته شده، راه پس رفتن بر او بسته شده. تیرها به جانب او رها کردند، بر او نیزه انداختند. تیرها می‌خوردند و برمی‌گشتند، و به او گزند می‌رساند. اینک در برابر آنها ایستاده، انکیدو را در پنجه‌ی چنگال‌دار خود می‌گیرد. پادشاه تبرزین را بلند می‌کند، خومبابا، که زخمی خورده بود، بر زمین می‌افتد، و گیلگمش سر او را از پشت گردن فلس‌دارش جدا می‌کند. تن سنگین او را برمی‌دارند و به صحرا می‌برند. آن را پیش پرندگان انداختند، تا بخورند. سر شاخ‌دار را بر چوب بلندی به‌نشانی فتح با خود بردند.

به سوی کوه خدایان دلیرانه فراتر می‌روند. از میان انبوه پرشکوه جنگل بالاخره به نوک کوه می‌رسند. از کوه آوازی برمی‌خیزد. آواز ایرینی طنین‌انداز است:

«برگردید! شما کار خود را کرده‌اید. دوباره به شهر، به اوروک، مراجعت کنید، منتظر شما است! هیچ میرنده‌یی به کوه مقدس نمی‌آید؛ آن‌جا، که خدایان منزل دارند. هر که در چهره‌ی خدایان بنگرد، باید، فنا شود!»

و آنها برگشتند، از گردنه‌ها و راه‌های پیچ‌پایین گذشتند، با

لوح پنجم / ۴۹

شیرها جنگیدند و پوست آنها را برداشتند. در روز ماه تمام دوباره
به شهر آمدند. گیلگمش سر خومبابا را بر نیزه‌ی شکار خود
می‌کشید.

لوح ششم

وی خود را شست و افزار جنگ را پاک کرد. موهای خود را، که بر پشت گردن افتاده بود، شانه زد، ملبوس کثیف را بر زمین انداخت و جامه‌ی پاکی بر تن پوشید. بالاپوشی بر دوش کشید و بندی در میان بست. گیلگمش تاره‌ی خویش بر سر نهاد. کمریند را محکم بست. گیلگمش زیبا بود. ایستر، الهه‌ی نشاط عشق، خود چشم بر گیلگمش انداخت:

«بیا گیلگمش، محبوب من باش! نطفه‌ی خود را به من ببخش! تو مرد من باش، من زن تو باشم! من عزابه‌یی آماده می‌کنم، عزابه‌یی از زر و لاجورد. چرخ‌های آن زرین‌اند، شاخ‌های آن با جواهرات تزیین شده. هر روز باید قوی‌ترین و زیباترین اسب‌ها عزابه‌ی تو را بکشند. غرقه در بوی خوش سدر به خانه‌ی من داخل شو! وقتی در خانه‌ی جلیل من بودی، همه‌ی سلاطین و پادشاهان پای تو را می‌بوسند؛ بزرگان زمین به خاک می‌افتند. از کوه‌ها و دشت‌ها بایست، آن‌چه قلب تو می‌جوید، تو را باج آورند. بزها تو را سه‌گانه بزرایند و گوسفندها دوگانه! استرها

بایست، یا بار گنجینه‌ها نزد تو بیایند علی‌الخصوص اسب عرابه‌ی جنگی تو بایست، در جلال تمام مثل طوفانی بتازد، نریان مغرور تو بایست، بی‌همتا باشد!»

گیلگمش دهان باز کرد و با ایشتر توانا گفت:

«چیست، که کم داری؟ تو را چه بایست، بدهم؟ نان نداری، یا غذای دیگری؟ خورش خدایان، یا شربت خدایان را؟ — جامه‌یی، که تو را پوشیده فریبنده است، من مشتش فریبنده‌ی تو را باز می‌کنم! خواستاری تو سوزان است اما، در قلب تو سردی است. یک در پنهانی‌یی، که باد سرد از آن به داخل می‌وزد؛ خانه‌ی درخشنده‌یی، که زورمندان را می‌کشد؛ فیلی، که زین خود را فرو می‌اندازد؛ زفتی، که مشعل‌دار را می‌سوزد؛ مشک شنایی، که زیر سوار خود می‌ترکد؛ سنگ بنایی، که دیوار شهر را می‌پوساند؛ کفشی، که صاحب خود را می‌فشارد؛ کجاست آن محبوبی، که تو همیشه دوست بداری؟ کجاست آن شبان تو، که بر او همیشه مایل باشی؟ بایست، همه‌ی کارهای ننگین خود را بشنوی، می‌خواهم، حساب تو را بپردازم؛ تموز محبوب جوان را، خدای بهار را، تو سال به سال به ناله‌ی تلخ واداشتی. به چوپان بچه‌یی با پره‌های رنگارنگ عاشق شدی؟ او را زدی، بال‌های او را شکستی. او در جنگل ایستاده و فریاد می‌کشد: گپی، گپی، بال من! با شیر عشق ورزیدی، چرا که لبریز از قدرت بود؛ هفت و هفت بار او را چاله کنیدی. تو اسب را دوست داشتی، او، که با شوق پیروزی به دشمن می‌تازد؛ اما، تو او را ترکه و مهمیز و تازیانه چشاندی. و نیز با

گله‌بان زورمندی عشق ورزیدی، وی با همت بسیار هر روز تو را گندم نذر می‌پاشید، بزغاله‌یی روزانه قربانی تو می‌کرد، تو او را با چوبدست خود نواختی و از وی گرگی ساختی. حالا چوپان پسران خود او، او را می‌رانند و سگ‌های خود او پوست او را می‌درند. بالاخره تو با ایشولانو، باغبان پدر آسمانی خود، عشق ورزیدی. هر وقت، که تو می‌خواستی، تو را خرما می‌آورد، هر روز سفره‌ی تو را با گل می‌آراست. تو، چشم بر او می‌انداختی و او را می‌فریفتی:

«ایا، ایشولانو، می‌خواهم، از نان خدایان بخوریم، دست دراز کن؛ با من از میوه‌های شیرین بچش!»
ایشولانو با تو گفت:

“و از من چه می‌طلبی؟ مگر مادر من نان در تنور نپخته، و من نخورده‌ام، تا غذاهایی بخورم، که فنانی من باشند، غذاهایی که مرا خار و خاشاک بشوند؟”

همین که تو شنیدی، او را با چوبدست خود نواختی و به هیئت دالو درآوردی، و او را در پارگین منزل دادی. حال دیگر به معبد صعود نمی‌کند و به باغ بر نمی‌گردد. — اینک عشق مرا می‌طلبی، و می‌خواهی، با من چنان کنی، که با دیگران کردی!»

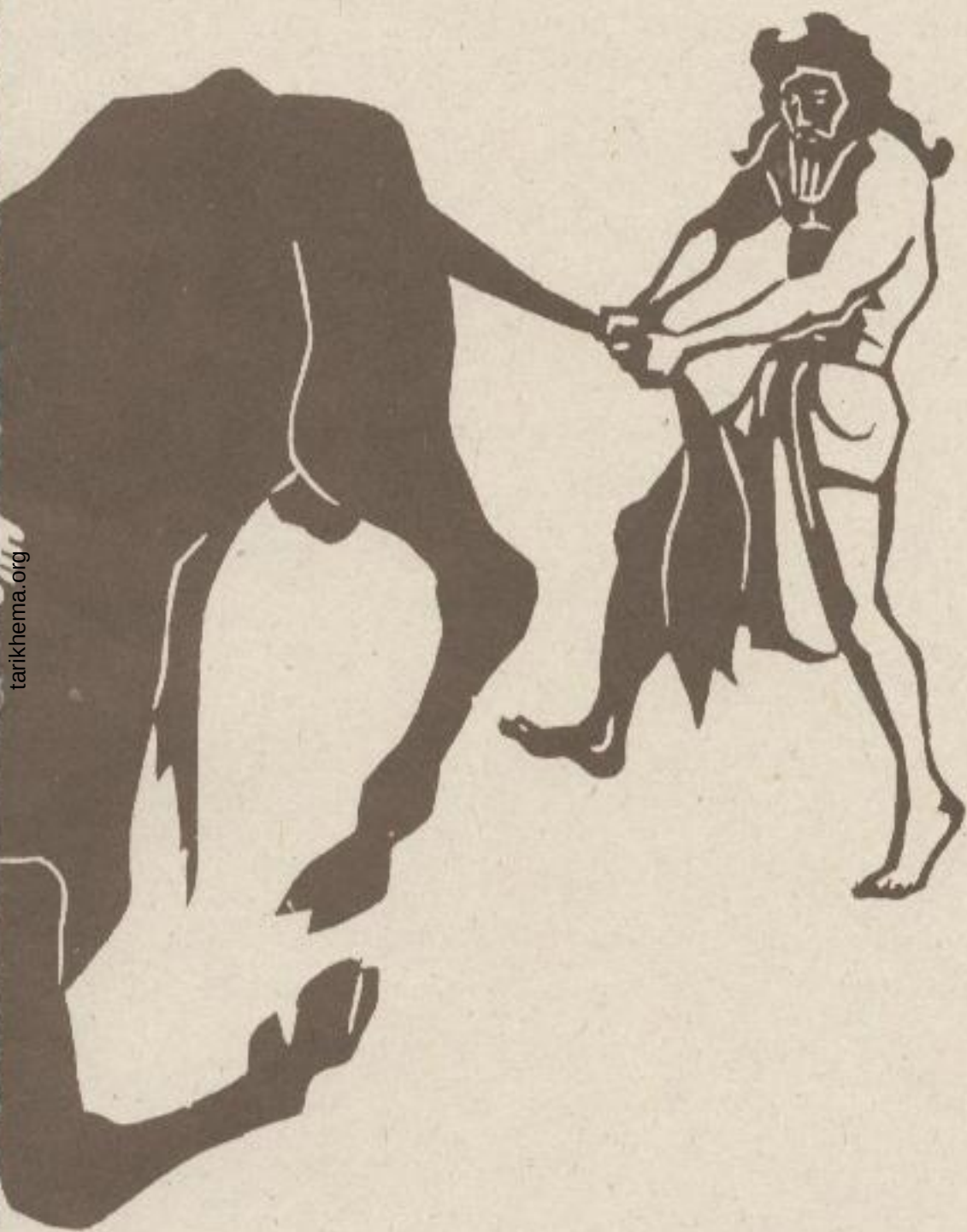
چون ایشتر این را شنید، خشم تندی وی را فرا گرفت، به آسمان برخاست. ایشتر نزد آنو، پدر آسمانی، و آتو، مادر آسمانی، گام نهاد و در آن‌جا توقف کرد:

«ای پدر آسمانی، گیلگمش مرا دشنام داد، گیلگمش خبائث

همه‌ی کرده‌های مرا بر من شمرد. رفتار او با من ننگ آور بود.»
 آنو دهان باز کرد و با آستانه‌ی جلال ایشتر گفت:
 «پس تو عشق گیلگمش را طلب می‌کردی و گیلگمش
 خیانت‌های تو را می‌شمرد. رفتار گیلگمش چه ننگ آور بوده!»
 ایشتر دهان باز کرد و با آنو، پدر خویش، گفت:
 «گاو آسمان را، پدر، به من بسیار، تا گیلگمش را فرو کوید. اگر
 تو خواهش مرا نشنوی، و گاو آسمان را بر من نفرستی، دروازه‌ی
 دوزخ را خرد می‌کنم، همه‌ی شیاطین زیر زمین بیرون می‌آیند، همه
 — و آنها، که مدت‌هاست، مرده‌اند، دوباره برمی‌گردند. پس
 مرده‌ها پیش از زنده‌ها خواهند بود!»

آنو دهان باز کرد و با دختر نیرومند، با ایشتر، گفت:
 «اگر من، آن‌چه تو می‌جویی، بکنم، هفت‌سال گرسنگی پدید
 خواهد آمد. آیا به‌اندازه‌ی کافی گندم در انبارها فراهم آورده‌یی؟
 آیا گیاه و علوفه به‌اندازه‌ی کافی برای حیوانات رویانده‌یی؟»
 ایشتر با آنو، با پدر خود، می‌گوید:

«گندم به‌اندازه‌ی کافی برای مردم فراهم آمده؛ سبزه و علوفه
 برای حیوانات کافیست. باشد، که هفت سال بد بیایند. به‌اندازه‌ی
 کافی برای انسان و حیوان فراهم آمده. پس بی‌درنگ او را بفرست!
 من می‌خواهم غرش گاو آسمان را در حمله‌ی بر گیلگمش بشنوم؟»
 خدای آسمان سخنان او را شنید و آنو خواهش او را اجابت
 کرد. از کوه خدایان گاو آسمان را فرو فرستاد؛ او را به شهر،
 اوروک، رسانید. وی روی دانه‌ها و کشتزارها تاخت و تاز می‌کند.

زمین‌های بیرون حصار شهر را ویران می‌کند. نفس آتشین او صد مرد را نابود می‌کند. همان طور که حمله می‌آورد، انکیدو کنار می‌جهد و شاخ او را می‌گیرد. گاو غرش کنان می‌رسد، انکیدو باز به مقابله‌ی او می‌رود، کنار می‌جهد و کلفتی دم او را می‌گیرد. گیلگمش دشنه‌ی خود را به سینه‌ی او فرو می‌کند، خرخرکنان بر زمین می‌افتد. انکیدو دهان باز کرد و با گیلگمش گفت:

«رفیق، ما نام خود را بلند کردیم. ما گاو آسمان را کشتیم!»
و گیلگمش مانند صیادی آزموده در شکار گاو وحشی، از میان پشت گردن و شاخ‌ها سر را از تن عظیم حیوان جدا می‌کند. چون گاو آسمان را این چنین بر زمین انداختند، قلب خود را تسکین دادند؛ در برابر شمش، خدای آفتاب، سجده بردند. در برابر شمش برخاستند و رفتند. در کنار حصار شهر این دو رفیق همراه، آسودند.

ایشتر بر دیوار شهر اوروک رفت. بر کنگره‌ی آن پرید و فریاد و نفرین کشید:

«وای بر تو، گیلگمش، سه بار وای بر تو، مرگ و فنا بر تو، که نسبت به من گناه کردی و گاو آسمان را کشتی!»

خاتون خدایان این چنین نفرین می‌کرد و انکیدو کلمات او را می‌شنید. وی رانی از گاو آسمان کند و به جانب او پرتاب کرد:
«اگر دستم به تو می‌رسید! همان کار را با تو می‌کردم، — و با روده‌های او تو را می‌آویختم!»

پس ایشتر همه‌ی کنیزکان معبد را گرد آورد، همه‌ی زن‌ها و

راهبه های عشق را، و آنها را به ناله و شکوا واداشت. و آنها بر
ران کندهی گاو آسمان گریستند.

گیلگمش استادان و صنعت گران را فراخواند. همه را با هم.
استادان با حیرت تمام بر شاخ های بزرگ پیچیده آفرین گفتند؛
چرم هریک برابر سی حقه سنگ لاجورد بود؛ قشر آنها دوانگشت
ضخامت داشت. گیلگمش بیش از ششصد رطل روغن، به اندازه ی
گنجایش شاخ ها، نثار اندود خدای خود لوگال باندا کرد. شاخ ها را
به معبد خدای پشتیبان خود برد و آنها را بر تخت شاه خدا، استوار
کرد.

در فرات آنها دست‌های خود را شستند و برخاستند. این‌جا رفتند و سواره آن‌جا، در خیابان‌های اوروک، تاختند. همه‌ی مردم اوروک گرد آمده‌اند. به آنها می‌نگرند و در تعجب‌اند. گیلگمش با زنان رامش‌گر قصر خود چنین گفت:

«در میان مردان کدامین زیباتر است؟»

در میان مردان کدامین سرور است؟»

«گیلگمش در میان مردان زیباتر است!»

گیلگمش در میان مردان سرور است!»

این آواز از زنان رامش‌گر برخاست.

گیلگمش خوش‌حال است، جشن شادی به پا می‌کند. آهنگ فی و آواز رقص از تالار درخشان قصر می‌خیزد. — مردان بر جامه‌های خواب افتاده‌اند و آسوده‌اند. انکیدو آسوده و در نقش‌های خواب می‌نگرد. انکیدو برخاست، خواب‌های خود را بر گیلگمش حکایت کرد و چنین گفت:

لوح هفتم

«خدایان بزرگ چه شوری کرده‌اند؟ چرا طرح فنای مرا می‌ریزند، رفیق؟ خوابی، که من دیدم عجیب بود. آخر آن از بلایی می‌گفت. عقابی با چنگال مفرغ خود مرا گرفت و با من چهار ساعت بالا پرید. با من گفت: "در زمین فرو بنگر! چگونه نمودار است؟ دریا را بین! چگونه پیدا است؟" — و زمین مانند کوهی بود، و دریا مانند نهر کوچکی. و باز بالاتر پرید، چهار ساعت، و با من گفت: "در زمین فرو بنگر! چگونه نمودار است؟ دریا را بین! چگونه پیدا است؟" — و زمین مانند خمیر نان می‌نمود، و دریا مانند لاوکی. دو ساعت دیگر باز مرا بالاتر برد، پس مرا انداخت و من افتادم، و بر زمین خرد شدم. اینست آن خواب. داغ از وحشت بیدار شدم.»

گیلگمش کلمات انکیدو را می‌شنید، و نگاه او تیره گردید. صدای خود را بلند کرد و با انکیدو، رفیق خویش، چنین گفت:

«دیوی تو را با چنگال خود می‌گیرد، وای، که خدایان بزرگ آهنگ بلایی کرده‌اند! بیاسای، که پیشانی تو داغ است.»

انکیدو آسود و شیطانی به سراغ او آمد، دیو تب سر او را

فرا گرفت. وی با دروازه، چنان که با آدم زنده‌یی، سخن می‌گوید:
 «در باغستان، دروازه‌ی کوه سدر، تو، که فهم و عقل نداری!
 چهل ساعت دویدم، تا چوب تو را گزیدم، تا سدر بلند را دیدم؛ تو
 از چوب خوبی. بالای تو هفتاد و دو ارش است، پهنای تو به
 بیست و چهار ارش می‌رسد. جرزه‌های تو را از صخره‌ی سخت
 تراشیده‌اند و سردر تو قوس زیبایی دارد. سلطانی از نیپور تو را بنا
 کرد. اگر من می‌دانستم، ای در، که تو بلا می‌شوی، و این زیبایی تو
 فنای من، تیر را بلند می‌کردم و تو را درهم می‌شکستم. پرچینی از
 فی به هم می‌یافتم — —»

پس گیلگمش ناله‌ی بلندی کشید و گفت:

«رفیق من، که با من از بیابان‌ها و کوه‌ها گذشته، رفیق من،
 که با من در همه‌ی مخاطرات شریک بوده، رفیق من، خواب تو
 تعبیر می‌شود! قسمت، تغییر پذیر نیست!»
 در روزی، که نقش خواب را دید، سرنوشت خواب تحقق
 آغاز کرد.

انکیدو ناخوش بر زمین افتاده. او بر فرش خوابی دراز
 کشیده، یک روز، یک روز دومی؛ هذیان تب خبیث او را اسیر
 دارد. یک روز سومی، یک روز چهارمی افتاده و خوابیده. یک
 روز پنجمی، ششمی و هفتمی، هشتمی، نهمی و روز دهمی، انکیدو
 همان‌جا افتاده، درد او بیشتر می‌شود؛ یک روز یازدهم و
 دوازدهمی، انکیدو از حرارت تب می‌نالد. دوست خود را می‌خواند
 و می‌گوید:

«خداوند آب زندگی مرا نفرین کرد، رفیق من، من در میان
 معرکه کشته نشدم. بایست بدون افتخار بمرم.»

لوح هشتم

همین که نخستین سپیده‌ی صبح درخشید، گیلگمش برخاست و به بالین رفیق خود نزدیک شد. انکیدو آرام خفته بود. سینه آهسته بالا می‌رفت، دوباره می‌افتاد. دم روح او آهسته از دهان بیرون می‌تراود. و گیلگمش گریست و گفت:

«انکیدو، تو، ای رفیق جوان، قدرت تو و صدای تو کجا مانده‌اند؟ انکیدوی من کجاست؟ تو مانند شیر و گاو نر وحشی قوی بودی، تیز بودی مانند غزال. مانند برادری تو را، تو را، دوست می‌داشتم! من تو را در برابر همه‌ی شاهان بزرگ کردم، تو را، تو را! همه‌ی زنان زیبای اوروک تو را دوست می‌داشتند، تو را، تو را! به جنگل سدر با تو رفتم، شب و روز با تو بودم. تو سر خومبابا را با من به اوروک دیواردار آوردی، چنان که کوه‌نشینان ستم‌دیده، آزاد از شر غول، همیشه ما را دعا می‌فرستند. ما، گاو غرّان آسمان را کشتیم. شاید، دم زهرآلود او بر تو خورده؟ شاید خدایان بزرگ را پسند نبود، که ما در خشم بر ایشتر تافتیم، و گاوی، که از آسمان فرستاده بودند، کشتیم؟»

یک ساعت خاموش بر بالین رفیق خود نشست، و نگاه او بیرون، در دور دست‌ها، سرگردان بود، و نظر به انکیدو فرو دوخت. انکیدو آرام افتاده و خفته بود.

«انکیدو، دوست و محبوب سال‌های جوانی من! اینک پلنگ دشت این‌جا خفته؛ که از هیچ چیز دریغ نکرد؛ تا ما از کوه خدایان بالا رفتیم، تا ما گاو آسمان را گرفتیم و کشتیم، خومباها را به خاک مالیدیم، او، که در جنگل سدر می‌زیست، — اکنون این خواب عمیق چیست، که تو را در آغوش گرفته؟ تو تیره می‌غایی و دیگر مرا نمی‌شنوی!»

با این همه او چشمان خود را نمی‌گشاید. گیلگمش دست بر قلب او می‌مالد، دیگر نمی‌تپد. پس روی رفیق خود را پوشید، چنان که عروسی را پوشند. —

مانند شیر نری می‌غزید، مانند شیر ماده‌یی، که زخم نیزه خورده باشد، فریاد شیون بلند کرد. موهای خود را می‌کند و بر زمین می‌پاشید. جامه‌ی خویش را درید و ملبوس گرد گرفته‌ی عزا پوشید.

همین که نخستین سپیده‌ی صبح درخشید، گیلگمش زاری را از سر گرفت. شش روز و شش شب بر انکیدو، رفیق خود می‌گرید. تا سرخی بامداد هفتمین روز غایان شد، هنوز او را به خاک نسپرده بود.

گیلگمش در روز هفتم رفیق خود را دفن کرد و شهر اوروک را ترک می‌گوید. زاری‌کنان بیرون، به دشت می‌شتابند: «اگر من

بمیرم، مانند انکیدو نخواهم شد؟ — درد بر دل من نشست، ترس از مرگ بر من فرود آمد. پس من به دشت شتافتم.»

بیرون از شهر صیادی به او برمی خورد، که برای شیر چال تله می کند. صیاد پادشاه را مخاطب می سازد و با گیلگمش چنین می گوید:

«ای خداوندگار بلند، تو جنگل بان دشخوی سدرها را کشتی، و خود خومبابا را، فرمانروای کوه سدر را، بر خاک کوفتی؛ با دست خود شیرها را در کوهها شکار کردی؛ گاو نر نیرومند را به شمشیر زدی، آن که خدای آسمان فرستاده بود، — پس از کجا رخسار تو این چنین زرد و تکیده است، و چهره‌ی تو این چنین پژمرده؟ چرا در قلب تو فریاد زاری بلند است؟ چرا مثل سرگردانان راه‌های دوری؟ چرا روی تو از باد، از رگبار و از آفتاب نیمروز سوخته؟ چرا با این بی تابی از کشتزارها به شتاب می گذری؟»

و گیلگمش دهان باز کرد و با او می گوید:

«رفیق من، که با من مثل اسب سواری بستگی داشت، پلنگ دشت، انکیدو، دوست من، او، که از هیچ چیز دریغ نکرد، تا ما از کوه خدایان بالا رفتیم، گاو آسمان را گرفتیم و کشتیم، خومبابا را در کوهستان سدر به خاک کوفتیم، و در درّه‌های تاریک شیرها را شکار کردیم، رفیق من، که در همه مخاطرات با من شریک بود، — بهره‌ی آدمی بدو رسید. شش روز و شش شب بر او گریستم، تا

روز هفتم او را به خاک نسپردم. سرنوشت رفیقم سخت و سنگین
 بر من هموار شده. از این رو به دشت شتافته‌ام و دور دستِ پهناور
 را می‌جویم. چگونه می‌توانم، آرام باشم؟ چگونه می‌توانم، فریاد
 بکشم؟ رفیقی، که دوست دارم، خاک شده، انکیدو، رفیق من، مثل
 خاک رس شده! آیا من نیز نباید به آرامش پیفتم، و تا ابد دیگر
 بر نخیزم؟»

لوح نهم

گیلگمش بر اینکیدو گریه‌ی تلخ می‌کند و با شتاب از صحرا می‌گذرد:

«من نیز مانند انکیدو نخواهم مرد؟ من؟ درد، قلب مرا شوریده. من از مرگ ترسیده‌ام، حال از روی دشت‌ها می‌شتابم. راهی می‌گیرم، که نزد اوت ناپیشتیم می‌برد، او، که زندگی جاوید را یافته؛ و می‌شتابم، تا به او برسم. شبانه به تنگ کوه رسیدم. شیران را دیدم و ترسیدم. سر خود را بلند کردم و استغاثه نمودم، و دعای من به درگاه سین، خدای ماه، و به درگاه نین اوروم، خاتون برج زندگی، آن که در میان خدایان تابنده است، می‌روند:

«زندگی مرا بی‌گزند نگهدارید!»

خسته و مانده بر زمین آسود و شب خوابی دید: شیربچه‌ی بازی می‌کرد و از زندگانی خود لذت می‌برد. او تبر را از پهلوی خود برداشت و بلند کرد، شمشیر کمر بند را برگشید، — پس صخره‌ی نوک تیزی مانند زوبین در میان آن دو افتاد، زمین را شکافت. او خود در دهان شکاف سرازیر شد. وحشت‌زده

برخاست و فراتر رفت.

همین که سپیده‌دم روز دیگر درخشید، چشمان خویش را به بالا دوخت. و کوه عظیمی دید. نام کوه مشواست. دو کوه‌اند، که آسمان را می‌کشند؛ در میان کوه‌ها دروازه‌ی آفتاب کمانه زده، و آفتاب از آن‌جا بیرون می‌آید. دو غول نر و ماده بر دروازه‌ی کوهی، که به آسمان گشوده، پاس می‌دهند. تن آنها از سینه به بالا از زمین بیرون آمده. پایین تن آنها، که گزدم است، در دنیای زیر خاک فرو رفته. دیدار آنها ترس‌آور و وحشتناک است، نگاه آنها مرگبار است. برق زشت چشم آنها کوه‌ها را به دره‌ها می‌غلطاند. گیلگمش آنها را دید؛ و بر جا خشک شد. چهره‌ی او از ترس در هم رفت. به خود دل داد، و در پیش آنها خم شد. گزدم‌زن خود را فرا خواند:

«مردی، که نزد ما می‌آید، تن و گوشتی مانند خدایان دارد!»

گزدم‌مرد را زن وی پاسخ می‌دهد:

«دو سوم او خداست. یک سوم او آدمی است.»

گزدم‌مرد بانگ می‌زند و با دوست خدایان، با گیلگمش

می‌گوید:

«تو، راه دوری درنوشته‌یی، ای بیابان‌گرد، تا نزد من

آمده‌یی. از کوه‌هایی بالا رفته‌یی، که گذشتن از آنها سخت است.

می‌خواهم، راه تو را بدانم: این‌جا را بر بیابان‌گردی کرانه‌یی است.

می‌خواهم، مقصد سفر تو را بدانم!»

گیلگمش به او، به گزدم‌مرد، پاسخ داد و گفت:

«من داغ انکیدو را، رفیق خود را، پلنگ دشت را، دارم. بهره‌ی آدمی بدو رسید. اینک از مرگ می‌ترسم، از این روبه دشت شتافته‌ام. سرنوشت انکیدو سخت و سنگین بر من هموار است. رفیق من خاک شده. آن که او را دوست می‌داشتم، انکیدو، رفیق من، مانند خاک رس این زمین شده. از این رو از کوه‌ها بالا رفتم، و نزد تو آمدم. چنین اندیشیدم، که نزد جد بزرگ خود، نزد اوت‌نایشتیم، می‌خواهم، بروم. او بدان رسید، که در جرگه‌ی خدایان وارد شود، جستجو کرد و زندگی را یافت. می‌خواهم، او را از مرگ و از زندگی بیرسم.»

گزدمرد دهان باز کرد و باگیلگمش چنین گفت:

«ای گیلگمش! هرگز آدمی پیدا نشده، که راه این کوهستان را یافته باشد. هیچ کس در این کوه‌ها پیش قدم نبوده. دوازده ساعت دوتایی این دره‌ی عمیق کشیده شده، که از میان کوه‌های آسمان رد می‌شود. تاریکی آن غلیظ است. در راه گود اثری از روشنی نیست. راه به طلوع آفتاب می‌کشد، به غروب آفتاب برمی‌گردد. ما، دروازه‌ی راه گود تاریک را می‌پاییم. پشت کوه‌ها دریاست؛ دریایی، که سرزمین‌های خاک را در آغوش گرفته. هرگز کسی از این دره‌ی تاریک نگذشته. پشت دروازه‌ی آفتاب، جد تو آن‌جا به سر می‌برد؛ دور از این‌جا، در دهانه‌ی رود، اوت‌نایشتیم منزل دارد، در آن سوی آب‌های مرگ؛ از روی این آب هیچ کشتی‌ی تورا به آن طرف نخواهد برد.»

گیلگمش گفتار غول را شنید و گفت:

«راه من از دردها می‌گذرد؛ درد وحشتناک غم نصیب من است. بایستی در ناله و شکوا روزهای خود را سر کنم؟ به من رخصت فرما، داخل کوهستان شوم، تا اوت‌نایشتیم را ببینم و زندگی را از او بیرسم، چه او آن را یافته. بگذار، بروم، تا من هم زندگی را به دست بیاورم!»

گژدم دهان باز کرد و با گیلگمش گفت:

«گیلگمش، تو دلاوری و قدرت تو عظیم است، پس برو، گیلگمش، و راه را با جسارت بیاب! کوه‌های مشو بلندتر از همدی کوه‌های زمین‌اند. در اندرون این کوهستان دره‌ی تنگ و تاریکی است. باشد، که تو سالم به انتهای راه گود برسی! دروازه‌ی آفتابی، که ما بر آن پاس می‌دهیم، بر تو باز شود!»

گیلگمش این سخنان را شنید و به راه افتاد؛ با اشاره و فرمان غول راه خود را پیش گرفت. گیلگمش راهی را می‌رود، که به طلوع آفتاب می‌کشد.

پس از دو ساعت به دره‌ی تنگ تاریک می‌رسد. تاریکی غلیظ بود، اثری از روشنایی نبود؛ آن‌چه در پیش اوست، نمی‌بیند، آن‌چه در پشت اوست، نمی‌بیند. او سه ساعت دو تایی را به پایان رسانید. تاریکی غلیظ بود. اثری از روشنایی نبود، آن‌چه در پیش اوست، نمی‌بیند، آن‌چه در پشت اوست، نمی‌بیند. او چهار ساعت دو تایی را به پایان رسانید. تاریکی غلیظ بود. اثری از روشنایی نبود، آن‌چه در پیش اوست نمی‌بیند، آن‌چه در پشت اوست نمی‌بیند. پنج ساعت دو تایی را به پایان رسانید. تاریکی غلیظ بود،

اثری از روشنایی نبود، آن چه در پیش اوست نمی بیند، آن چه در پشت اوست نمی بیند. شش ساعت دوتایی را به پایان رسانید. تاریکی غلیظ بود، اثری از روشنایی نبود، آن چه در پیش اوست نمی بیند. آن چه در پشت اوست نمی بیند. هفت ساعت دوتایی را به پایان رسانید. تاریکی غلیظ بود، اثری از روشنایی نبود، آن چه در پیش اوست نمی بیند، آن چه در پشت اوست نمی بیند، هشت ساعت دوتایی را به پایان رسانید. با صدای بلند فریاد می زنند. تاریکی غلیظ بود، اثری از روشنایی نبود، تاریکی نمی گذارد، آن چه در پیش اوست، و آن چه در پشت اوست، ببیند. نه ساعت دوتایی را به پایان رسانید. اینک باد شمال را حس می کند. قامت او خمیده، و چهره ی او به پیش افتاده. تاریکی غلیظ بود، اثری از روشنایی نبود. ده ساعت دوتایی را به پایان رسانید. دره فراخ تر می شود، نخستین سپیده ی آفتاب را می بیند. دوازده ساعت دوتایی را به پایان رسانید. اینک هوا روشن شده. و روشنایی روز دوباره او را در آغوش کشید.

باغ خدایان پیش او گسترده بود؛ و او آن را دید. با قدم های تند به طرف باغ خدایان رفت. میوه های آن یاقوت اند، خوشه های انگور آویخته اند. تماشای آن لذت بخش است؛ درخت دیگری لاجورد بار دارد و میوه های دیگر بسیاری. در تشعشع آفتاب باغ دلربا و درخشان است. و گیلگمش دست های خود را به جانب شمس، خدای آفتاب، بلند می کند؛

«سرگردانی من سخت و طولانی بود! می بایست، جانوران

خلاصه‌ی پیش‌گفتار بورکهارت

حماسه‌ی گیلگمش در خط میخی به‌طور ناقص برای ما باقی مانده؛ غالب قطعات آن در کاوش‌های کویونجیک، محل بنوای قدیم، به دست آمده و جزئی از کتابخانه‌ی بزرگ الواح گلی پادشاه آشور، آشور بانیپال، را تشکیل می‌داده. اصل داستان بسیار قدیمی است و بایستی، در دایره‌ی فرهنگی شکاری - اکدی به وجود آمده باشد؛ شنعارها (سومرها) قبل از بابلی‌ها در سرزمین دجله و فرات مسکن داشتند و خط میخی را آنها اختراع کرده‌اند. متن اولیه‌ی داستان از روی قراین باید در ۲۴۰۰ سال قبل از مبدأ تاریخ تنظیم شده باشد؛ سپس با خط میخی و زبان ادبی «شکاری - اکدی» به بابلی‌ها میراث رسیده، دائم از نو تکرار شده؛ تزیینات تازه‌یی یافته، و ظاهراً به‌ضرر ماهیت داستان، زواید نجومی، تاریخ‌های معاصر و تمایلات عامیانه بر آن افزوده گشته است. تا این که در قرن ششم پیش از میلاد با حشو و زواید بسیاری در دولت آشور بر الواح گل پخته نوشته شده. زوایدی که داستان‌سرایان بعدی بر آن افزوده‌اند، عظمت سادگی آن را خراب کرده. آشورشناسان قطعات موجود را مورد مطالعه قرار داده و ترجمه کرده‌اند. کسانی که از نظر علمی و زبان‌شناسی توجه به این حماسه دارند، باید به کتاب‌های زیر مراجعه کنند:

Jensen, P. - Assyriobabylonische Mythen und Epen, 1900

- Das Gilgamesch Epos, 1906

و همچنین ترجمه‌ی A. Vagnad با حواشی H. Gressmann و نیز Schott, Albert از شاگردان یسن در کتاب Das Gilgamesch Epos, 1934 سعی کرده، آنچه موجود است، صحیحاً ترجمه و افتاده‌ها را با قراین و تصورات مرمت کند.

وحشی را بکشم و پوست آنها را بر تن بپوشم، و غذای من گوشت آنها بود. از دروازه‌ی کوه رخصت ورود یافتم، و از راه دره‌ی تنگ و تاریک وحشتناک گذشتم. جلو من باغ خدایان گسترده، پشت آن دریای پهناور است. اینک، راه منزل اوت‌نایشتیم دور را به من بنمای! اینک، کشتی‌بانی، که از دریای جهان و از آب‌های مرگ مرا سالم به آن‌جا می‌برد، به من نشان بده. تا من از زندگی خبر گیرم!» شمس سخنان او را شنید، در اندیشه‌ی او فرو رفت و با گیلگمش چنین می‌گوید:

«گیلگمش، کجا می‌شتابی؟ زندگی‌یی، که تو می‌جویی، نخواهی یافت!»

گیلگمش، با او، با شمس بلند می‌گوید:

«با همدی بدبختی‌های غربت از دشت‌ها گذشتم، یک ستاره پس از دیگری افول کرد، و همدی این سال‌ها را شبانه بر صحرای برهنه خفتم. نه آفتاب، نه ماه، نه هیچ ستاره‌یی، در راه گود بر من نتافتند. بگذار، ای آفتاب، چشمان من تو را ببیند، تا از روشنی زیبای تو سیراب شوم! تاریکی گذشته و دور است، نعمت روشنایی باز مرا فرا می‌گیرد. آخر میرنده کی می‌تواند، در چشم آفتاب بنگرد؟ چرا نبایست، من نیز زندگانی را بجویم و زندگانی را برای روزهای همیشه بیابم؟»

و شمس سخنان او را شنید و با گیلگمش می‌گوید:

«برو نزد سیدوری سائیتو، زن دانای کوه آسمان! وی در پشت دروازه، در مدخل باغ خدایان، در کنار دریاست، و درخت زندگی

را می‌پاید. یرو به باغی، که در برابر تو گسترده! او می‌تواند، راه
اوت ناپیشتم دور را به تو نشان بدهد.»

گیلگمش این سخنان را شنید و به راه افتاد. در برابر خود باغ
خدایان را دید. سدرها در انبوه پرشکوهی قرار دارند، جواهرات
رنگارنگ به درخت‌ها آویخته‌اند. زمرد سبز مانند گیاه‌های دریایی
زیر درختان را فرش کرده. سنگ‌های پربها مانند خار و خاشاک
رسته‌اند. تخم میوه‌ها یاقوت زرد است. گیلگمش از حرکت
می‌ایستد و چشمان خود را به باغ خدایان بالا می‌دوزد.

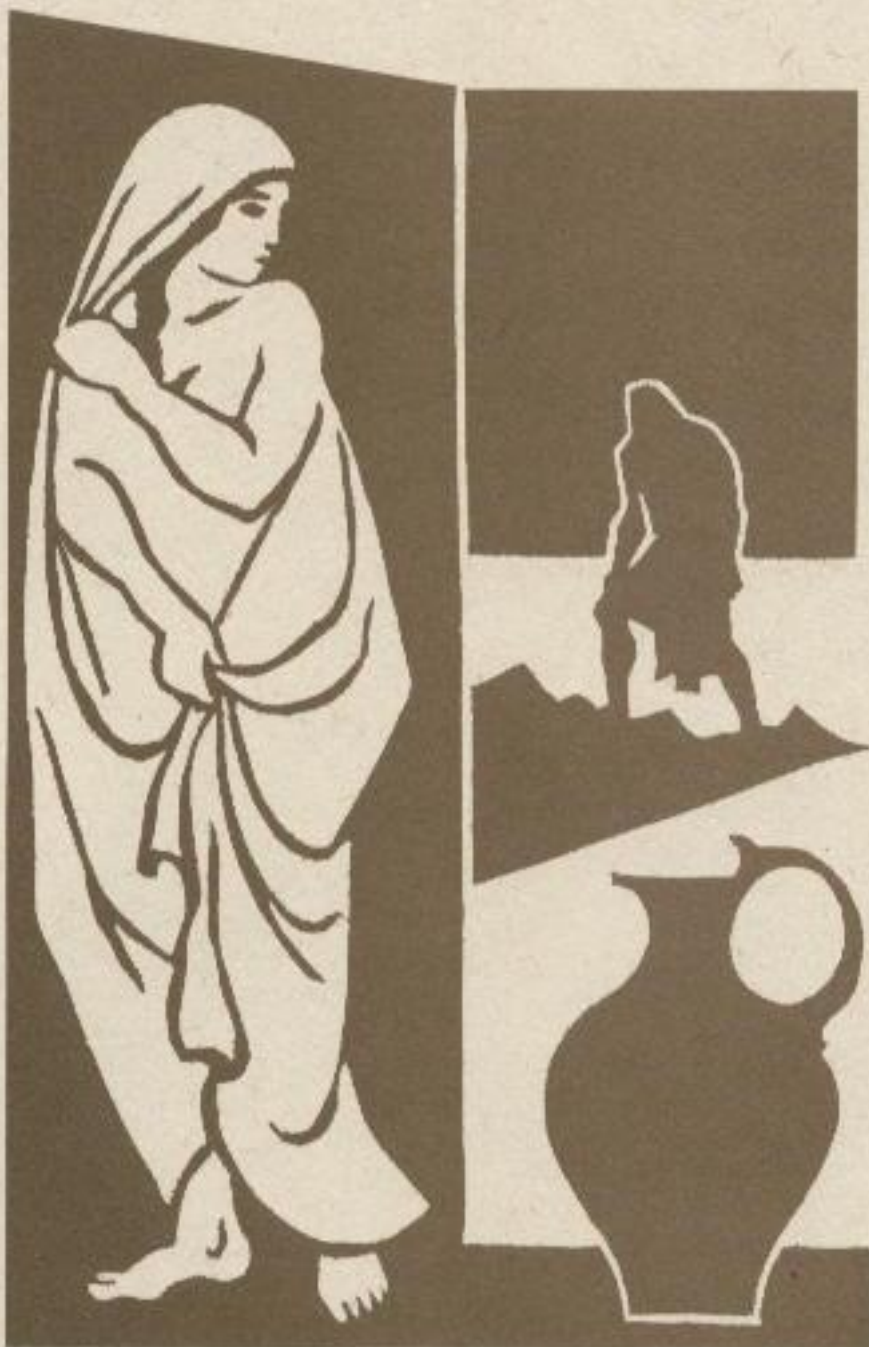
لوح دهم

سیدوری ساییتو، نگهبان آن جا، تنها در بلندی کنار دریا منزل دارد. در آن جا نشسته و مدخل باغ خدایان را می پاید. کمر بندی محکم در میان بسته. تن او در جامه ی بلندی پوشیده.

گیلگمش این جا و آن جا در جستجو است. سپس به جانب دروازه قدم می نهد. پوست جانوران وحشی در بر دارد. تن او مانند خدایان است. درد در دل اوست. مانند سرگردانان راه های دور به چشم می رسد.

ساییتو به دوردست ها نظر دوخته، با خود گفتگو می کند؛ در دل خود مشورت می کند و می گوید: «آن جا، آیا کسی است، که می خواهد، به باغ خدایان برود؟ با گام های تند به کجا می کوشد؟» چون ساییتو او را از نزدیک دید، دروازه ی خود را بست، در را فراز کرد، کلون در را پیش کشید.

گیلگمش مصمم بود، داخل شود. دست خود را بلند کرد و تبر را به دروازه نهاد. و گیلگمش با ساییتو، نگهبان آن جا، گفت: «ساییتو، چه دیدی، که در را به روی من می بندی؟ دروازه ی

خود را به روی من می‌بندی و کلون آن را پیش می‌کشی. من در را می‌شکنم و کلون را خورد می‌کنم!»

سایتو دروازه را می‌گشاید و با گیلگمش در مدخل باغ سخن می‌گوید. سایتو با او، با گیلگمش، می‌گوید:

«چرا رخان تو این‌گونه پژمرده‌اند؟ چرا پیشانی تو به این تیرگی چین خورده؟ چرا روح تو این‌گونه آشفته و قامت تو خم گشته؟ چرا درد در دل تو جا گرفته؟ تو، مانند سرگردانان راه‌های دور به چشم می‌رسی. از باد و طوفان و آفتاب سیاه شده‌ای. چهره‌ی تو از تابش نیمروز سوخته. چرا از راه دور، از دشت‌ها به این جا شتافته‌ای؟»

گیلگمش با الهه سایتو می‌گوید:

«چگونه رخان من پژمرده نباشند، و پیشانی من چین تیرگی نخورده؟ چگونه روح من آشفته نباشد، و قامت من خمیده؟ چگونه درد در دل من جا نگرفته باشد؟ چگونه من مانند سرگردانان راه‌های دور به چشم نرسم؟ چگونه چهره‌ی من از باد و طوفان و آفتاب سیاه نشده، و از تابش نیمروز نسوخته باشد؟ چگونه از راه دور، از دشت‌ها، به این جا نشتافته باشم؟ برادر خردتر من، پلنگ دشت، انکیدو، دوست جوان من، که از هیچ چیز دریغ نکرد، تا ما از کوه سدر بالا رفتیم، تا ما گاو آسمان را گرفتیم و کشتیم، خومباها را به خاک مالیدیم، او، که در جنگل سدر منزل داشت؛ تا ما شیرها را در درّه‌های تنگ کوهستان شکار کردیم؛ دوست من، که با من در همه‌ی مخاطرات و سختی‌ها شریک بود، انکیدو، که من دوست

می‌داشتم، بسیار دوست می‌داشتم، — بهره‌ی آدمی بدو رسید. شب و روز بر او گریستم و او را در گور نگذاشتم. من منتظر بودم و می‌پنداشتم، رفیق من باید، با فریاد من بیدار شود. هفت روز و هفت شب آن‌جا افتاده بود، تا کرم بر او افتاد. من زندگی را جستم و دیگر نیافتم. از این رو به دشت گریختم مانند دزدان وحش. سرنوشت رفیقم بر من سخت و سنگین هموار شده! چگونه می‌توانم، خاموش باشم؟ چگونه می‌توانم فریاد بکشم! رفیق من، که من دوست دارم، غبار زمین شده، انکیدو، رفیق من، خاک شده! آیا من نیز نباید، به آرامش بیفتم، و تا ابد دیگر بر نخیزم؟ اینک، ساییتو، من به تو می‌نگرم، تا به مرگی، که از آن می‌ترسم نگاه نکنم.»

ساییتو با گیلگمش چنین می‌گوید:

«گیلگمش کجا می‌روی؟ زندگی‌یی، که تو می‌جویی، نخواهی یافت. چون خدایان آدمیان را می‌آفریدند، مرگ را نصیب آدمیان کردند، زندگی را برای خود نگه داشتند. از این رو، گیلگمش، بنوش و بخور، تن خود را بینبار، شب و روز شاد باش! هر روزی را جشن شادی بگیر! شب و روز را با چنگ و فی و رقص شاد باش! جامه‌های پاک بپوش، سر خود را بشوی و با روغن بیندای، و تن را در آب تازه صفا بده! از دیدار فرزندی که دست تو را می‌گیرند، لذت ببر! در آغوش زنان شاد باش! از این رو به اوروک برگرد، به شهر خود، که آن‌جا شاه ستوده‌ی خلق و پهلوانی!»

اما، گیلگمش با او، ساییتو، می‌گوید:

« پس، سابتو، راه منزل اوت ناپیشتم را به من نشان بده! مرا راهنمایی کن، تا به او برسم! چگونه می توانم، نزد او بروم؟ به من بگو! اگر می شود از روی دریا می گذرم؛ اگر نمی شود، باز از دشت می روم! »

سابتو با او، با گیلگمش، می گوید:

« هیچ گذاری در این دریا نیست، که از آن کسی سالم بگذرد، سالم به کنار برسد. هیچ کس از روزهای پیش از زمان تا کنون نیامده، که بتواند، از این دریا بگذرد. البته شمس، پهلوان زورمند، از این دریا می گذرد، اما به جز خدای آفتاب، کیست که بگذرد؟ گذشتن از دریای جهان سخت است، و راهی، که به آب های مرگ می رود، که در آن طرف دیگر قرار دارند، طاقت فرساست. گیلگمش، تو چگونه می خواهی، به آن طرف برسی؟ اگر خود به آب های مرگ رسیدی، آن وقت چه می کنی؟ — با این همه نگاه کن، آن که آن جاست، اورشنتی کشتی بان اوت ناپیشتم است. آن جا که صندوق های سنگ قرار دارند! او چند لحظه ی پیش به جنگل رفت، تا گیاه و میوه بچیند، او را پیدا کن! اگر می شود، با او به آن طرف برو، اگر نمی شود دوباره برگرد! »

همین که گیلگمش این را شنید، تبر را برداشت و افزار جنگ را بر کمر بست. به راه افتاد و به طرف ساحل دریا سرازیر شد. دروازه ی باغ مانند زوبینی میان او و آن الهه افتاد.

گیلگمش به دور نظر می دوزد، در دهانه ی رود زورقی را می بیند، قدم های او به آن طرف روان می شوند، به جانب کشتی

اوت ناپیشتم. با چشم در پی کشتی بان می‌گردد، تا او را سالم از دریا و از آب‌های مرگ بگذراند. وی به رودخانه می‌رسد، و سپس می‌ایستد. کشتی آن جاست؛ در کنار ساحل می‌دود، اما کشتی بان را نمی‌یابد. تنها صندوق‌های پر از سنگ می‌بیند، که آن‌جا قرار دارند. او به جنگل می‌رود و فریاد می‌کشد:

«کشتی بان، تو را می‌جویم! مرا سالم از دریا و از آب‌های مرگ به آن طرف بپرا»

او بلند فریاد می‌کند و با این همه جوابی نمی‌شنود. گیلگمش به جانب صندوق‌ها برمی‌گردد و در خشم آنها را می‌شکند. دوباره روان می‌شود، و به جنگل برمی‌گردد. چشمان او اورشَنی را می‌بیند و به جانب او می‌رود. اورشَنی به گیلگمش می‌گوید:

«نام خود را بر زبان بران، آن را به من بگو! من اورشَنی هستم، کشتی بان اوت ناپیشتم دور.»

«نام من گیلگمش. از کوهستان‌های اَنو آمده‌ام؛ راه درازی در نوشته‌ام، راه شمش را. اینک، ای اورشَنی، باری نگاهم بر تو افتاد. بگذار، اوت ناپیشتم دور را تقاشا کنم!»

اورشَنی با گیلگمش می‌گوید:

«چرا رخان تو این‌گونه پژمرده‌اند؟ چرا پیشانی تو به این تیرگی چین خورده؟ چرا روح تو این‌گونه آشفته و قامت تو خم گشته؟ چرا درد در دل تو جا گرفته؟ تو، مانند سرگردانان راه‌های دور به چشم می‌رسی. از باد و طوفان و آفتاب سیاه شده‌یی.

چهره‌ی تو از تابش نیمروز سوخته. چرا از راه دور، از دشت‌ها به این جا شتافته‌یی؟»

گیلگمش به او، به اورشَنی، به کشتی بان، می‌گوید:

«چرا رخان من پژمرده نباشند و پیشانی من چین تیرگی نخورده! چگونه روح من آشفته نباشد، و قامت من خمیده؟ چگونه درد در دل من جا نگرفته باشد؟ چگونه من مانند سرگردانان راه‌های دور به چشم نرسم؟ چگونه چهره‌ی من از باد و طوفان و آفتاب سیاه نشده، و از تابش نیمروز نسوخته باشد؟ چگونه از دشت‌های دور به این جا شتافته باشم؟ برادر خردتر من، پلنگ دشت، انکیدو، دوست جوان من، که از هیچ چیز دریغ نکرد، تا ما از کوه سدر بالا رفتیم، تا ما گاو آسمان را گرفتیم و کشتیم، خومبابا را به خاک مالیدیم، او، که در جنگل سدر منزل داشت، تا ما شیرها را در دره‌های تنگ کوهستانی شکار کردیم، دوست من، که با من در همدی مخاطرات و سختی‌ها شریک بود، انکیدو، که من دوست می‌داشتم، بسیار دوست می‌داشتم، — بهره‌ی آدمی بدو رسید. شش روز و شش شب بر او گریستم و او را در گور نگذاشتم، تا کرم بر او افتاد. من ترسیدن از مرگ را آموختم، از این رو به دشت گریختم، سرنوشت رفیقم بر من سخت و سنگین هموار شده. از این رو از دور به این جا آمدم، و راه درازی را پشت سر گذاشتم. چگونه می‌توانم. خاموش باشم؟ چگونه می‌توانم، فریاد بکشم؟ رفیق من، که من دوست می‌دارم، غبار زمین شده، انکیدو، دوست من خاک شده! آیا من نیز نباید، به آرامش بیفتم، و تا ابد دیگر برنخیزم؟»

و گیلگمش با اورشَنّی، با کشتی بان می گوید:
 «اینک اورشَنّی، چگونه نزد اوت ناپیشتم بروم؟ مرا راهنمایی
 کن! چگونه به او برسم. اگر می شود، از دریا می گذرم، اگر نمی شود،
 باز از دشت می روم!»

اورشَنّی، کشتی بان، با او گفت:

«دست های تو، گیلگمش، نگذاشتند، به آن ساحل دیگر
 برسی، تو صندوق ها را در آن جا شکستی، و با دست خود گذشتن
 از مرداب دریای مرگ را محال ساختی. صندوق های سنگ
 شکسته اند، و دیگر نمی توانم، تو را به آن طرف، به جزیره ی زندگی
 ببرم. — اما، گیلگمش، تبر پهلوی خود را بردار، برخیز، به جنگل
 برو و صد و بیست درخت ببنداز، چنان که هر تیری شصت ارش
 باشد. آنها را بزن، سر آنها را تیز کن و پیش من بیا!»

چون گیلگمش این را شنید، تبر را برگرفت، به جنگل رفت،
 صد و بیست درخت انداخت، آنها را صاف کرد، چنان که هر تیری
 شصت ارش بود، و سر آنها را تیز کرد. آنها را دسته می کند و نزد
 اورشَنّی می آورد.

آنها در کشتی نشستند. تیرها را باز کردند، کشتی را در
 سیلان آب بردند و با بادبان به سرعت گذشتند. مسافت یک ماه و
 پانزده روز است. بین، که اورشَنّی در روز سوم به آب های مرگ
 می رسد.

اورشَنّی به او، به گیلگمش، می گوید:
 «یکی از تیرها را با تبر محکم در کف دریا بکوب. آب های

مرگ نباید به دست بخورند، وگرنه خواهی مرد. تیر دومی را
بردار و آن را محکم در کف دریا فرو کن! سومی را بگیر، گیلگمش!
آن را بکوب!

چهارمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

پنجمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

ششمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

هفتمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

هشتمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

نهمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

دهمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

یازدهمی را، گیلگمش! آن را بکوب!

دوازدهمی را، گیلگمش! آن را بکوب! — — —

تا گیلگمش صد و بیست درخت را به کار برد، اینک کمر بند
را از میان باز می‌کند، پوست شیر را از تن جدا می‌اندازد و با دستی
قوی دگل را از جا می‌کند.

اوت ناپیشتم به دوردست ها نگاه می‌کند، با خود می‌گوید، و در
قلب خود مشورت می‌کند: «چرا صندوق‌های سنگ کشتی گم
شده‌اند؟ و کسی که از من رخصت ندارد، در کشتی نشسته؟ آن که
می‌آید، نمی‌تواند آدمی باشد؟! من بدو می‌نگرم؛ مگر آدمی نیست؟

من بدو می‌نگرم: مگر مرد نیست؟ من بدو می‌نگرم: مگر خدا نیست؟ او کاملاً همانند من است. — با دست زورمندی تیرها را در آب مرگ فرو می‌کوبد، تا جای صندوق‌های سنگ را بگیرند، صندوق‌هایی، که اورشَنی بر حسب معمول در آب می‌اندازد. اینک کشتی را به سلامت از پهلوی تیرها می‌گذرانند. الآن است، که به ساحل جزیره برسند. اما تیرها تمام شده‌اند. پس مرد بیگانه دگل را بلند کرد، با تبر دو نیم کرد و در آب کوفت و کشتی با یک فشار سخت به ساحل رسید.»

اوت‌نایشتیم از خانه پایین می‌رود و نزد بیگانه می‌شتابد و اوت‌نایشتیم با گیلگمش می‌گوید:

«نام خود را بر زبان بران، آن را به من بگو! من اوت‌نایشتیم، آن که زندگی را یافته.»

گیلگمش با او، با اوت‌نایشتیم آمرزیده می‌گوید:

«نام من گیلگمش، از کوهستان‌های آنو آمده‌ام. راه درازی در نوشته‌ام، راه شَمش را، اینک باری نگاهم بر تو افتاد، ای اوت‌نایشتیم دور!»

اوت‌نایشتیم با او می‌گوید:

«چرا رخان تو این گونه پژمرده‌اند؟ چرا پیشانی تو به این تیرگی چین خورده؟ چرا روح تو این‌گونه آشفته و قامت تو خم گشته؟ چرا درد در دل تو جا گرفته؟ مانند سرگردانان راه‌های دور به چشم می‌رسی. از باد و طوفان و آفتاب سیاه شده‌یی. چهره‌ی تو از تابش نیمروز سوخته، چرا از راه دور، از دشت‌ها به

این جا شتافته یی؟»

گیلگمش با او، با اوت ناپیشتم دور، می گوید:

«چرا رخان من پژمرده نباشند و پیشانی من چین تیرگی نخورده؟ چگونه روح من آشفته نباشد و قامت من خمیده؟ چگونه درد در دل من جا نگرفته باشد؟ چگونه من مانند سرگردانان راه های دور به چشم نرسم؟ چگونه چهره ی من از باد و طوفان و آفتاب سیاه نشده، و از تابش نیمروز نسوخته باشد؟ چگونه از دشت دور به این جا نشتافته باشم؟ برادر خردتر من، پلنگ دشت، انکیدو، دوست جوان من، که از هیچ چیز دریغ نکرد، تا ما از کوه سدر بالا رفتیم، تا ما گاو آسمان را گرفتیم و کشتیم، خومبا با را به خاک مالیدیم، او، که در جنگل سدر منزل داشت؛ تا ما شیرها را در درّه های تنگ کوهستان شکار کردیم، دوست من، که با من در همه ی مخاطرات و سختی ها شریک بود، انکیدو، که من دوست می داشتم، بسیار دوست می داشتم، — بهره ی آدمی بدو رسید. شش روز و شش شب بر او گریستم و او را در گور نگذاشتم، تا کرم بر او افتاد، من ترسیدن از مرگ را آموختم، از این رو به دشت گریختم. سرنوشت رفیقم بر من سخت و سنگین هموار شده. از این رو از دور به این جا آمده ام، و راه درازی را پشت سر گذاشته ام. چگونه می توانم، خاموش باشم؟ چگونه می توانم فریاد بکشم؟ رفیق من، که من دوست می دارم، غبار زمین شده، انکیدو، دوست من، مانند خاک رس زمین شده! آیا من نیز نباید، با آرامش بیفتم و تا ابد دیگر بر نخیزم؟»

و گیلگمش با اوت ناپیشتم می‌گوید:

«من می‌اندیشیدم، می‌خواهم، نزد اوت ناپیشتم بروم، اوت ناپیشتم دور؛ نزد آن آمرزیده‌ی خوشبخت، که زندگی را یافته است. از این رو بیرون آمدم و در سرزمین‌ها سرگردان شدم. از این رو از کوهستان‌هایی گذشتم، که گذشتن از آنها سخت است، از این رو از رودها و دریاها گذشتم. به‌خرسندی از بخت نیک سیراب نشدم، از رنج سیر نوشیدم؛ درد غذای من بود. هنوز به ساییتو نرسیده بودم، که ملبوس من از میان رفته بود. بایست، پرنده‌ی وحشی، بز کوهی، گوزن و غزال شکار می‌کردم، گوشت آنها را می‌خوردم. نیزه‌ی من بایست، شیر، پلنگ، سگ صحرایی را بکشد و پوست آنها جامه‌ی تن من باشد. باشد، که شیاطین مرگ دروازه‌ی خود را قفل بزنند؛ با قیر و سنگ تخته کنند! می‌خواهم شیاطین مرگ را نابود کنم، تا جشن آنها بیش از این نیاید! اوت ناپیشتم، زندگی را به من بستانان! تو زندگی را یافته‌یی.»

اوت ناپیشتم با او، با گیلگمش، سخن می‌گوید:

«شکوه و خشم را کنار بگذار! خدایان و مردم، هر یک را نصیبی است. پدر و مادر تو را آدمی به وجود آوردند. اگر چه دوسوم تو خدایانه است، یک‌سوم تو آدمی است و تو را به سرنوشت آدمیان می‌کشاند. زندگی جاوید بهره‌ی آدمی نیست. مرگ وحشت‌آور است، غایت هر زندگی! آیا خانه را برای ابد می‌سازیم؟ پیمان را برای همیشه مُهر می‌کنیم؟ برادران میراث را

به جاوید تقسیم می‌کنند؟ آدمی همیشه از نشاط تولید برخوردار است؟ رود هر روز طغیان می‌کند و زمین را زیر خود می‌گیرد؟ مرغ کولیو و کی‌ریا همیشه بهار را می‌بینند، چشم او چهره‌ی آفتاب را همیشه می‌بیند؟ از آغاز روزها دوامی در میان نبوده. مگر خفته و مرده همتای هم نیستند؟ بر روی هر دو آثار مرگ رسم نشده؟ چون آفتاب نوزادی را درود می‌فرستد، همان وقت آئوناکی، ارواح بزرگ و زورمند، جمع می‌شوند و مامتوم، الهه‌ی سرنوشت‌آفرین، نصیب آدمی را با همین معین می‌کنند. مرگ یا زندگی را آنها بخش می‌کنند. روزهای زندگی را معین می‌کنند، اما روزهای مرگ را نمی‌شمرند.»

لوح یازدهم

گیلگمش با او، با اوت ناپیشتم دور، سخن می گوید:

«اوت ناپیشتم، من تو را می نگرَم، تو بزرگ تر و پهن تر از من نیستی، تو به من می مانی، چنان که پدری به فرزندش. خلقت تو و من فرق ندارند، تو هم آدمی مانند من. اما من آسایش ناپذیرم. مرا برای نبرد آفریده اند. تو از نبرد روی گردانیده ای و به پشت خود آسوده ای. پس چگونه در جرگه ی خدایان داخل شدی، زندگی را جستی و یافتی؟»

اوت ناپیشتم با او می گوید:

«گیلگمش، می خواهم، داستان پنهانی بی تو را باز کنم، و رازی از خدایان را بر تو بگشایم. شورپیک شهری است — تو خود می شناسی — در کنار فرات. خدایان چنین اندیشیدند، طوفانی به پا کنند. در مشاوره ی آنها اِنا، خدای عمق آب ها، نیز نشسته بود. وی تصمیم خدایان را با خانه ی ننی من حکایت کرد: «خانه ی ننی، خانه ی ننی، دیوار! دیوار! کلبه ی ننی، بشنوا! تو، ای مرد شورپیک، اوت ناپیشتم، پسر اوبارا — توتو، خانه یی از

چوب بساز، آن را در کشتی قرار ده! بگذار، دارایی بروی، زندگی را بجوی، مال را پست بشمار، حیات را دریاب! انواع دانه‌های زندگی را در کشتی ببار! پهنای آن متناسب باشند! کشتی را در همین لحظه بساز! آن را به دریای آب شیرین ببر و بامی بر آن بنا کن! من دریافتم و با انا خداوندگارم، گفتم: "خداوندگار، هر چه تو فرمان دهی، می‌کنم، با حرمت تمام دستورهای تو را انجام می‌دهم. اما به شهر، به مردم به سالخورده‌گان چه باید، بگویم؟" انا دهان باز کرد و با بنده‌ی خود، با من، سخن گفت: تو، آدمیزاده، به آنها چنین بگو: "انلیل، خدای خاک و سرزمین‌ها، در من به حسد می‌نگرد، از این رو غمی خواهم، در شهر بمانم، طاقت دیدن سرزمین انلیل را ندارم، می‌خواهم، به دریای آب شیرین بروم، تا نزد انا منزل کنم، چه او مرا خداوند نوازشگری است. آن یکی اما شما را با انواع ثروت‌ها تبرک خواهد کرد."

«همین که نخستین سپیده‌ی صبح درخشید، من همه چیز را آماده کردم. به طرف دریای آب شیرین رفتم، چوب و قیر تهیه دیدم، کشتی را طرح ریختم و آن را رسم کردم. همه‌ی کسان من قوی و ضعیف، همه دست به کار شدند. در ماه آفتاب بزرگ کشتی تمام شد. هر چه داشتم بار کردم؛ سیم و زر بار کردم، دانه‌های زندگی بار کردم، زنان و کودکان را، خویشاوندان و طایفه را در کشتی نشاندم. چارپایان بزرگ و کوچک را سوار کردم. صنعتگران را از هر حرفه‌ی به کشتی بردم.

«خداوند مرا زمانی معین کرده بود: "سرشب، چون خدایان

تاریکی باران وحشتناک فروفرستادند، به درون کشتی برو و در را ببند! زمان فرا رسید. آدد، خدای هوا، باران وحشتناکی نازل کرد. من هوا را تماشا کردم، نگریستن در آن هراسناک بود. وارد کشتی شدم و در را بستم. زورق بزرگ را به سگان بان سپردم. چون صبح دمید، ابرهای سیاهی پدید آمدند. ارواح خبیث خشم خود را می ریختند، روشنی ها به تاریکی برگشته بودند. طوفان وزیدن گرفت، آب ها می خروشیدند، آب ها به کوه ها رسیده بودند، آب ها بر مردم ریختند. خدایان خود از طوفان ترسیدند، گریختند و از کوه آسمان آتو بالا رفتند. خدایان در آن جا مانند سگان خم گشته و کمین کرده بودند. ایستار مانند زنی، که زایمان سختی داشته باشد، با صدای زیبای خدایانه ی خود فریاد می کشید: "سرزمین خوش پیشین گِل و لای شده، چرا که من در انجمن خدایان اندرز بدی دادم! چگونه توانستم، یک چنین فرمان وحشتناکی در انجمن

خدایان بدهم! چگونه توانستم مردم خود را نابود کنم؟ سیل ایشان را مانند هجوم جنگ به هم ریخته‌یی می‌کشاند. آیا برای همین مردم را به تولید و توالد واداشتم، که اینک مانند تخم ماهی دریا را پر کنند؟! خدایان همه با او می‌گیرند، خدایان نشسته و خم گشته و می‌گیرند، رنج و درد لب‌های آنها را فرو بسته.

«شش‌روز و شش شب باران می‌خروشید، چنان که جوی‌ها می‌خروشدند. در روز هفتم از شدت طوفان کاست؛ خاموشی‌یی پدید آمد، چنان که بعد از نبردی. دریا آرام شد و طوفان بلا از پای نشست. من در هوا نگرستم، به کلی آرام شده بود. مردم همه گِل شده بودند. سطح زمین بیغوله‌ی یک‌نواختی شده بود. من دریچه‌یی را باز کردم، و روشنایی بر چهره‌ی من تافت. من بر زمین افتادم، نشستم و می‌گریم، من می‌گریم و اشک‌هایم بر گونه‌هایم جاری می‌شوند. به این بیغوله‌ی پهناور پر از آب نظر انداختم. با صدای بلند فریاد کشیدم که، همه‌ی مردمان مرده‌اند!

«پس از دوازده ساعت دوتایی جزیره‌یی بیرون می‌آید. کشتی به جانب کوه نیسیر می‌راند. کشتی به خاک گرفت و بر کوه نیسیر استوار نشست. شش روز کوه کشتی را نگه‌داشت و نگذاشت، بجنبد؛ همین که روز هفتم در رسید، کبوتری بیرون نگه داشتم و او را رها کردم. کبوتر پرید و برگشت. جای آسایشی نیافته بود، از این جهت برگشته بود. زاغی بیرون نگه داشتم و او را رها کردم. زاغ پرواز کرد، آب را دید، که فرو می‌نشیند؛ دانه خورد، زمین را خراشید، فریاد کشید و بر نگشت. پس من همه‌ی

پرندگان را در بادی، که از چهار جهت می‌وزد، رها کردم. بره‌یی را قربانی کردم و از قلعه‌ی کوه گندم نذر پاشیدم، چوب سدر و موزد سوختم. خدایان بوی خوش را شنیدند؛ عطر خوش به بینی خدایان رسید و مطبوع آنها بود. خدایان مانند مگس گرد قربانی جمع شدند.

«چون خاتون خدایان فرارسید، زینت جواهری، که آنو، خدای آسمان، برای او ساخته بود، بلند کرد: «شما، همه‌ی خدایان! به این راستی، که من جواهر گردن خود را هرگز فراموش نمی‌کنم، می‌خواهم، همیشه به یاد این روزها باشم، و آنها را در تمام آینده هرگز فراموش نکنم! خدایان همه بر قربانی بریزند، انلیل نباید، بر قربانی بیاید! او، بی‌آن که بیندیشد، طوفان پدید آورد و آدمیزادگان مرا به قضای فنا سپرد.» انلیل از آن جا گذشت، کشتی را دید، پس انلیل خشمگین شد، بر خدایان غضب کرد: «کدامست این موجود زنده‌یی، که جان به در برده؟ هیچ آدمیزاده‌یی نمی‌بایست، با بلای من زنده می‌ماند!» فی‌نیب، پرخاشگر خدایان، دهان به سخن باز کرد، با خدای خاک و سرزمین‌ها گفت: «جز انا کیست، که کار عاقلانه کند؟ انا همه چیز را می‌فهمد و پر از دانایی است!» اما خدای عمق آب‌ها دهان به سخن باز کرد، با انلیل گفت: «ای خدای زیردست، تو، ای زورمند، چگونه می‌توانی، بی‌اندیشه چنین طوفانی پدید کنی؟ هر که گناه می‌کند، بگذار به سزای خود برسد! آن که بزه می‌کند، بگذار کیفر ببیند. اما مراقب باش، تا همه نابود نشوند؛ بدان را مجازات کن، زنهار، همه را نیست نکنی! به جای آن

که طوفانی انگیزختی، می شد شیر می بیايد و مردم را بکاهد. به جای آن که طوفانی آوردی، می شد گرگی بفرستی، تا مردم را بکاهد. به جای طوفان، می شد قحطی بیايد و سرزمین را متواضع کند. به جای طوفان بهتر بود، اِرا، خدای طاعون، بر زمین می آمد. من، من راز خدایان را فاش نکردم؛ به 'داناتر از همه' نقش خوابی نمودم و از این رو طرح خدایان را دانست، اینک با او تفقد کن!

«پس خدای خاک و سرزمین ها به کشتی فراز آمد، دست های مرا گرفت. مرا و همسر مرا به خشکی برد. جفت مرا در پهلوی من به زانو نشاند، در وسط پیشاپیش ما قرار گرفت، دست ها را بر ما گذاشت و ما را تبرک کرد؛ اوت ناپیشتم تا کنون آدمیزاد میرنده می بود؛ اینک بایست، اوت ناپیشتم و جفت او همتای ما باشند. اوت ناپیشتم باید، در دور منزل کند، در کنار دریا، آن جا، که رودها به دریا می ریزند.» این چنین بود، که خدایان مرا

دور فرستادند و من را در دهانه‌ی رودها منزل دادند.
 «اما، حال کیست از خدایان، که بر تو رحمت کند، تو را در
 خدایان جمع کند، تا تو زندگی‌یی را بیابی، که در جستجوی آن
 هستی؟ بکوش، شش روز و شش شب نخسی!»
 گیلگمش تازه می‌نشست، که خوابی بر او وزید مانند باد
 سختی. اوت‌نایشتیم با او، با جفت خود، گفت:
 «مرد قوی را ببین! او، که در طلب زندگی است، خواب بر او
 مانند بادی می‌وزد!»

زن با او، اوت‌نایشتیم دور، می‌گوید:
 «او را تکان بده، تا بیدار باشد! از راهی، که آمده، بگذار
 سلامت برگردد، از دروازه‌یی، که بیرون آمده، از همان به خانه
 مراجعت کند!»

اوت‌نایشتیم با او، با جفت خود می‌گوید:
 «آخ تو با آدمیزادگان رحم‌دلی! او را نان بپز و بالای سرش
 بگذار!»

وی او را نان پخت و بالای سرش گذاشت. روزهایی را، که
 او خفته بود، به دیوار کشتی نشان می‌کرد:

«نان اول خشک است

نان دوم نیمه خشک است

نان سوم تر است

نان چهارم سفید است

نان پنجم زرد است

ششمی درست پخته

هفتمی

لوح یازدهم / ۱۰۱

پس ناگهان او را تکان می‌دهد، و مرد بیگانه بیدار می‌شود.
گیلگمش با او، با اوت ناپیشتم دور، می‌گوید:

«در بی‌رمقی خواب بر من تاخت، خواب مانند زورمندی بر
من افتاد. تو زود مرا تکان دادی و بیدار کردی.»
اوت ناپیشتم با او گفت:

«شش نان پخته شد، هنوز تو خفته بودی؛ روزهایی، که تو
خفته بودی، نشانت می‌دهند.»

گیلگمش با او، با اوت ناپیشتم دور، می‌گوید:
«اینک چه کنم، اوت ناپیشتم؟ به کجا روی آورم؟ خواب مرا
مانند دزدی در ربود؛ در خواب من مرگ نشسته. در حجره‌ی من
و به هر جا، که باشم، او، مرگ، نشسته!»

اوت ناپیشتم با اورشَنی، با کشتی‌بان، گفت:
«اورشَنی ساحل من از این پس نبایست، تو را ببیند، گذار
آب نبایست، دیگر تو را راه بدهد! هیچ آدمی میرنده‌یی نبایست،
دیگر به این طرف پیاری، اگر خود برای باغستان من له له بزند! —
مردی، که به این جا آورده‌یی، جامه‌ی پلید بر تن دارد. زیبایی
پیکر او را پوست جانوران گرفته است. اورشَنی، او را به محل
استحمام ببرد، تا خود را در آب پاک بشوید، پوست را دور بیندازد
و دریا آن را ببرد! پیکر او دوباره بایست، زیبا جلوه کند! سر او
نوار تازه‌یی داشته باشد، جامه‌ی فاخری تن او را بپوشد، و بر
برهنگی او پرده کشد. تا او به شهر خود برگردد، تا از راه خویش
به وطن برود، باید، این جامه بماند، و همیشه تو باشد!»

پس اورشَنی او را با خود برد و به محل استحمام رسانید؛ او خود را در آب پاک شست، پوست خود را دور انداخت، و دریا آن را برد. پیکر او در زیبایی تازه‌یی درخشید. نواز تازه‌یی به سر پیچید، با جامه‌ی فاخری ملبس شد، تا بر برهنگی او پرده کشد. تا او به شهر خود برگردد، تا از راه خویش به وطن برود، باید این جامه بماند، و همیشه نو باشد!

گیلگمش و اورشَنی در کشتی نشستند، در سیلان آب می‌نگریستند، راه سفر می‌رفتند؛ که زن او به او، به اوت‌نایشتیم دور گفت:

«گیلگمش رفت. او مشقات بسیار کشید، و رنج فراوان را تحمل کرد. او را چه می‌دهی، تا خوشبخت به وطن مراجعت کند؟»
گیلگمش شنید، تیر کشتی را گرفت، زورق را دوباره به ساحل فشار داد.

اوت‌نایشتیم با او، با گیلگمش، می‌گوید:

«گیلگمش تو رفتی، تو مشقات بسیاری کشیدی و رنج فراوان تحمل کردی. تو را چه باید بدهم، تا تو خوشبخت به وطن مراجعت کنی؟ — من رازی را بر تو آشکار می‌کنم، از گیاه اعجاز‌آمیز پنهانی‌بی تو را آگاه می‌سازم. آن گیاه مانند خاری است و در اعماق دور زیر دریا می‌روید؛ خار آن مانند نیزه‌ی خارپشت است و در دریای آب شیرین دور می‌روید. اگر این گیاه را به دست آوری و از آن بخوری، جوانی و زندگی جاویدانی خواهی یافت.»

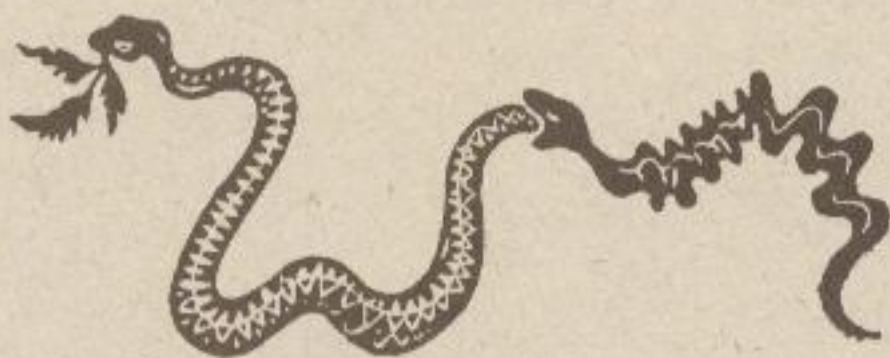

گیلگمش سخنان او را شنید. و آنها دورادور در دریا پیش رفتند. به دریای آب شیرین دور رسیده بودند. پس کمر بند خود را باز کرد، بالا پوش خود را از تن انداخت، وزنه‌های سنگین به پای خود بست. و آنها او را به قعر کشانیدند، در دریای جهان فرو بردند؛ پس او گیاهی دید مانند خاری. گیاه را برداشت و محکم در دست نگه داشت. وزنه‌های سنگین را برید و از پهلوی کشتی بیرون آمد. در جوار کشتی بان در زورق نشست، و گل اعجاز آمیز دریا در دست او بود.

گیلگمش با اورشَنی، با کشتی بان می‌گوید:

«اورشَنی، گیاه، این جا، نزد من است! این گیاهی است، که زندگی می‌بخشد! حسرت سوزان آدمی اینک برآورده می‌شود، قدرت کامل جوانی را نگه می‌دارد. می‌خواهم، آن را به اوروک دیوار کشیده‌ی خودم ببرم، می‌خواهم همه پهلوانان را از آن بخوراتم. به بسیاری می‌خواهم، آن را بخش کنم. نام گیاه این است 'پیر دوباره جوان می‌شود'. من از آن می‌خورم، تا قدرت جوانی را از سر بگیرم.»

بیست ساعت دوتایی فراتر رفتند، و قطعه خاکی دیدند. پس از سی ساعت پهلو گرفتند و منزل کردند. گیلگمش استخری دید، آب آن تازه و خنک. در آب رفت، در خنکی خوش آن شتشو کرد. ماری بوی گیاه را شنید؛ پیش خزید و گیاه را خورد. پوست خود را دور انداخت و جوان شد، - او برمی‌گردد و نعره و تفرین می‌کشد. و گیلگمش بر زمین می‌نشیند و می‌گرید، اشک‌ها بر چهره‌ی

او سرازیر می شوند. او در چشم اورشَنی کشتی بان می نگرد:
 «برای کی، اورشَنی، بازوهای من کوشیدند؟ برای کی خون
 دل من می چرخد؟ من رنجیدم و بهره ی نیک آن نصیب من نشد؛ به
 کرم خزنده ی خاک نیکی کردم! این گیاه مرا به دریاها کشید؛ حال
 می خواهم، از دریاها و رودها اجتناب کنم، کشتی در ساحل بماند.»
 بیست ساعت دوتایی فراتر رفتند و جزئی از برج معبد را
 دیدند. پس از سی ساعت دوتایی اقامت کردند و چشمان خود را به
 شهری، که معبد مقدس در آن بود، باز کردند. به اوروک وارد
 شدند، به شهری، که دیوارهای بلند دارد.

گیلگمش با او، با اورشَنی کشتی بان، می گوید:
 «از دیوار، اورشَنی، بالا برو! بر دیوار اوروک بگرد، اوروک،
 شهری، که حصارهای محکم دارد! بین پایهی آن چه محکم است،
 کوه معبد چه بلند خاک ریزی شده، بناهای عظیم را، که از خشت

ساخته‌اند، بنگر، و همدی این خشت‌ها پخته‌اند! هفت استاد دانا،
 مشاوران من، طرح‌ها را به من داده‌اند. — قطعه‌یی از شهر، زمین
 باغی، مشکوی زناتی، بایست، از تو باشد، در اوروک بایست،
 خانه‌ی خود را بسازی!»

روح دوازدهم

گیلگمش بر اوروک، بر شهری، که حصار آن بلند است، فرمانروا است. کاهنان جادوگر و تسخیرکنندگان ارواح را حاضر می‌کند: «روح انکیدو را فرا خوانید! به من بگویید، چگونه می‌توانم، سایه‌ی انکیدو را ببینم! می‌خواهم، سرنوشت مردگان را از او بپرسم!»

سالخورده‌ترین کاهنان گفت:

«گیلگمش، اگر می‌خواهی، به دنیای زیر خاک، به منزل خدای بزرگ مردگان بروی، بایست، با جامه‌های چرکین بیایی. روغن نغز بر خویش نیندازی، تا ارواح مردگان مطرود را بوی خوش آن نفریبد، که گرد تو پرواز کنند. کمان را نبایست، بر زمین بگذاری، تا آنها، که تو با تیر کشته‌ای بر تو جمع نشوند. گرز را نبایست، در دست نگهداری، تا ارواح مردگان نترسند. کفش بر پای خود نبوشی و نرم‌نرم گام برداری. زنی، که دوست داری، نبایست بیوسی، زنی، که بر او خشمگینی، نبایست، بزنی. فرزندی، که دوست داری، نبایست در آغوش بکشی، فرزندی، که بر او

خشمگینی نیايست، مجازات کنی، تا ضجه‌های مردم زیر خاک تو را پریشان نسازد.»

گیلگمش راه بیابان بزرگ را، راه دروازه‌ی زیر خاک را، پیش می‌گیرد. به خانه‌ی تاریک ایرکالا می‌رسد. به طرف منزل او گام می‌نهد، آن‌جا، که هرکس یک بار داخل شده، دیگر برنگشته؛ راهی، که می‌رفت، راهی بود، که برگشت نداشت، به منزلگاهی، که ساکنین آن از روشنی محرومند، غبار زمین خوراک آنها است و خاک رس غذای آنها. روشنایی نمی‌بینند و در تاریکی می‌نشینند. تن آنها با پر پوشیده و مانند مرغان بال دارند.

وی به در می‌کوبد و دربان را با این کلمات مخاطب می‌سازد: «آهای، دربان، دروازه‌ی خود را باز کن، تا بتوانم، داخل شوم! اگر در را نگشایی، در را می‌شکنم و کلون را خورده می‌کنم!» دربان دروازه را بر وی گشود، بالاپوش را گرفت، او را از هفت دروازه گذراند، همه‌ی جامه‌های وی را گرفت، چنان که وی برهنه در کشور مردگان در آید. او در برابر الهه ایرشکیگال آمد و گفت:

«بگذار، بکیدو، رفیق من، نزد من بیاید، تا او را از سرنوشت مردگان بیرسم!»

اما، پاسدار و کلیددار الهه‌ی مرده را نگه‌داشته بود، الهه خود نیز او را رها نمی‌کرد.

ایرشکیگال بلند با گیلگمش چنین گفت:

«دوباره برگرد! مرده را نمیتوانی، ببینی. کسی تو را به این‌جا

نخوانده!» —

وی غم زده بیرون آمد. جامه های خود را برداشت و از هفت دروازه گذشت. به آب عمیق رسید، و نزد انا، خدای دانای ژرفاها، استغاثه کرد:

«سایه ی انکیدو را از زیر خاک بر من بفرست! دنیای زیر خاک او را رها غی کند.»

پدر اعماق، سخن او را شنید، و با نیرگال زورمند، خداوند مردگان، گفت:

«بشتاب، سوراخی در زمین بگشای! روح انکیدو را بیرون بیا، تا وی با برادر خود، گیلگمش، گفتگو کند.»

چون نیرگال زورمند این را شنید، با شتاب سوراخی در زمین گشود، و سایه ی انکیدو را بیرون آورد. یکدیگر را شناختند، و از هم دور ماندند.

با هم سخن می گفتند. گیلگمش فریاد می کشد و سایه پاسخ او را می غرزد؛ گیلگمش دهان باز کرد و گفت:

«حرف بزن، دوست من! حرف بزن، دوست من! از قانون خاکی، که دیدی، اینک مرا بپاگهان!»

«نمی توانم، از آن به تو چیزی بگویم، رفیق، نمی توانم، چیزی بگویم. اگر قانون خاکی، که دیده ام، بر تو بگویم، خواهی نشست و خواهی گریست.»

«می خواهم، همیشه بنشینم و همیشه بگریم!»

«ببین، رفیق، که تو او را به دست می سودی و قلب تو خشنود می شد، کرم ها او را مانند جامه ی کهنه یی می خورند.

انکیدو، دوست تو، که دست تو را می‌گرفت، مانند خاک رس شده،
 او غبار زمین شده. او در خاک افتاد و خاک شد.»
 گیلگمش می‌خواست، باز هم بیش‌تر بپرسد، که سایه‌ی
 انکیدو ناپدید گردید. —

گیلگمش به اوروک باز گشت، به شهری، که حصارهای بلند
 دارد. معبد بر فراز کوه مقدس به آسمان سر کشیده.

گیلگمش بر زمین افتاد، تا بخسبد؛ و مرگ او را در تالار
 درخشنده‌ی قصر وی در آغوش کشید.

کتابخانه ملی و اسنادخانه ایران

ISBN: 964-7514-49-4

۲۰۰۰ ق.م